

VESTNIK

delavcev

na

področju
socialnega
dela

Vsebina

Stran

dr. Janez FEČAR	
"Madzor" in rehabilitacija	3
Mag. Ludvik VIDMAR	
Nova kazenska zakonodaja in temu ustreznost nekaterih nalog organov socialnega skrbstva	20
Mag. Franc BRING	
Mednarodni problemi posvojitve	28
Vida MILOŠEVIČ	
Mesečni vestnik podsolo Solo	
VESTNIK DELAVCEV NA PODROČJU SOCIALNEGA DELA	36
Mag. Franc BRING	
Odpuščenjski odloščki (stalne) stranke socialnega skrbstva	42
VESTNIŠKI RAZGOVOR	
"Naloge, mesto in vloga psihologa v strokovni službi za izvajanje socialno- varstvenih ukrepov v občinah"	65
VESTI	
Ela ZUPANČIČ	
Srečanje posvojiteljev na Vinici	73
Vinko MUR	
Strokovni izpiti končno pod domačo streho	76

178228
+

VEŠTNIK REPUBLIKE SLOVENIJE
SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA

PO 244/1980

Vsebina

Nadzor in rehabilitacija

dr. Janez Pečar

Stran

dr. Janez PEČAR

"Nadzor" in rehabilitacija 3

Mag. Ludvik VIDMAR

Nova kazenska zakonodaja in temu
ustrezne nekatere naloge organov
socialnega skrbstva 20

Mag. Franc BRINC

Mednarodni problemi posvojitve 28

Vida MILOŠEVIČ

Nekaj vprašanj v zvezi z zbiranjem
podatkov o otroku ob vstopu v
šolo 36

Mag. Franc BRINC

Odpuščeni obsojenci kot (stalne)
stranke socialnega skrbstva 42

VESTNIKOV RAZGOVOR

"Naloge, mesto in vloga psihologa v
strokovni službi za izvajanje socialno-
varstvenih ukrepov v občinah" 65

VESTI

Ela ŽUPANČIČ
Srečanje posvojiteljev na Vinici 73

Vinko MUR

Strokovni izpiti končno pod domačo
streho 78

Nadzor in rehabilitacija

dr. Janez Pečar

Za omejevanje in zatiranje kaznivih dejanj in sploh odklon-
skih pojavov, za spreminjanje vedenja deviantov in za pre-
prečevanje povratništva se danes uporabljajo razne oblike
in načini delovanja organov formalnega, pa tudi neformalnega
(družbenega) nadzorstva. Med nje sodi tudi nadzor nad sto-
rilci kaznivih dejanj, ki ga povsod po svetu opravljajo
varnostni organi in je glede na to v literaturi znan kot
"policijski nadzor". Le-ta je različno organiziran in s tem
tudi različno uspešen, human, demokratičen, pravno bolj ali
manj urejen, javen ali prikrit. Za literaturo o njem pa je
značilno, da jo je zelo malo, kot da ne bi želeli razpravlja-
ti, da se in kako se ta dejavnost opravlja.

Ker pa se danes čedalje bolj razmišlja kakšna naj bo reso-
cializacija (in rehabilitacija) deviantov, da bi jih demokra-
tična (in še posebej samoupravna socialistična) družba kar
najmanj zadrževala v zaporih ter spreminjala njihove oseb-
nosti in vedenje s tretmanom ob omejevanju prostosti, marveč
ob sodelovanju raznih še posebej pa krajevnih dejavnikov v
normalnem okolju in na svobodi, se obravnavanje nadzora po-
nuja kar samo od sebe. To še toliko bolj, ker nam spremembe
v kazenski zakonodaji obetajo varstveno nadzorstvo s pogojno
obsodbo ¹⁾.

S tem v zvezi in ob samem "nadzoru" se ponujajo tudi primer-
jave s "probation", "parole", "after care", administrativnim
nadzorom" in sploh organizacijo postpenalne pomoči ob hkrat-
nem nadzorovanju storilcev kaznivih dejanj po odpustu, kar
ni samo policijska, marveč znatno širša kriminalno politična
dejavnost.

"Policijski nadzor" je po drugi strani tudi sredstvo druž-
bene samoohranitve, omejevanje povratništva, postpenalna
dejavnost, prispevek za zmanjševanje "temnega polja" in
neraziskane kriminalitete, v določenem obsegu pa socialno
delo, ki ga opravljajo varnostni organi in pogosto posega
na druga področja. S tem je "nadzor" še bolj zamotan, ker
navadno presega namen za katerega je pristojen posamezni
državni upravni organ, ki nadzor izvaja in nadzirance po
svoji presoji odbira in nadzira.

1) O tem glej zlasti: Babić, Naša zakonitost, 30, 1976, 6, s.40

Pri nas poznamo tri kategorije ljudi in s tem tudi tri vrste nadzora, ki:

- obsega tiste, za katere je značilno ponavljanje kaznivih dejanj, interregionalno delovanje in poklicnost ali specializacija v kriminalnosti (poostreni nadzor na podlagi obvezne instrukcije zveznega sekretariata za notranje zadeve);
- obsega predvsem specialne povratnike, ki pogosteje menjajo prebivališče (obvezno navodilo o republiškem nadzoru);
- obsega tiste poklicne storilce kaznivih dejanj, ki delujejo na ožjih območjih ali v kraju prebivališča (lokalni nadzor).

Glede na tako odbiro prihaja pod nadzorstvo "kriminalna elita", ki predstavlja najnevarnejše plasti kriminalnega sveta in pretežno večino povratnikov, katerih resocializacija je verjetno že doživela neuspeh. To pa načinja pomembna kriminalno politična vprašanja, ki jih deloma obravnava tudi ta prispevek. Čeprav število ljudi pod "nadzorom" ni nepomembno in kaže tudi na težino problema, pa so bistvena vsebina, ukrepi in cilji, za katere je lahko ključno vprašanje, ali so vedno identični z resocializacijo deviantov (kolikor jo je sploh mogoče pričakovati) ali pa pomenijo zgolj zastraševanje in stigmatizacijo z vsemi njenimi učinki.

Nadzor" naj bi poleg ostalega predvsem tudi spreminjal kriminalne ljudi v nekriminalne in s svojimi sredstvi (upoštevaje prizadevanja drugih) določal učinkovito strategijo preprečevanja, zlasti povratništva. Leta 1973 je tudi INTERPOL razpravljal o nadzoru na svojem 42. kongresu na Dunaju in sprejel resolucijo o sistematičnem nadzoru mednarodnih storilcev kaznivih dejanj 2), zlasti pa je poudaril njihovo mobilnost, potrebo po učinkovitem zatiranju njihovega delovanja ter nujnost mednarodnega obveščanja ter diskretnost nadzora.

Ker so klienti tako imenovanega "policijskega nadzora" pogosto tudi hkrati "stranke" socialnega dela, ne bo odveč, če zlasti socialni delavci spoznajo nekaj vprašanj, ki se navezujejo na problematiko nadzorovanja storilcev, kot dejavnosti, s katero pri socialnem delu navadno ne računajo.

Ker pa ti socialni delavci opravljajo določene nadzorovalne naloge, predvsem po naročilih sodišča (in so v tem smislu

2) International Criminal Police Review, Dec. 1973, No.273, s. 243/3

njegov pomožni organ) se ob tem razmišljanju ponuja sama od sebe misel na njihovo vlogo pri podobnem delu z ljudmi, ki so storilci kaznivih dejanj.

1. Razmerja med nadzorovalcem in nadzirancem

V "policijskem nadzoru" nad storilci kaznivih dejanj se med nadzorovalcem in nadzirancem razpletajo razmerja, ki so dokaj neznana in skrita, ne samo pred očmi javnosti, marveč tudi pred odgovornimi ljudmi iz organizacije, za katero nadzorovalec opravlja svoje naloge. Čeprav obstaja nekaj navodil za to dejavnost in (v svetu) splošna pravila etičnega kodeksa poklicev, ki se ukvarjajo z nadzorovanjem, se po drugi strani, kaj malo ve, kako potekajo "vezi" med uradno osebo in storilcem kaznivega dejanja, ali subitilne zveze med predstavnikom državne represije in osebo z morebitnim občutkom krivde, oziroma med dvema vlogama, v kateri je ena v podrejenosti itd. Tovrstni nadzor v formalnem pogledu le deloma urejajo uradna napotila, prav tako skopa pa so tudi pravila stroke (kriminalistike, "police administration", "criminal investigation" itd.). Večina ključnih vprašanj nadzora ostaja v diskreciji nadzorovalca, ki po svoji presoji (podobno kot pri obveščevalnem delu) ravna z nadzirancem v okviru nalog, ki mu jih nalaga delovno mesto ali vloga v hierarhiji poklicev formalnega družbenega nadzorstva. Nadzor nad storilci pa je temeljna dejavnost organov, ki skrbijo za varnost, hkrati ko je tudi znano, da je tem več diskrecije v delovanju, čim nižje je kdo na lestvici nadzorstva ³⁾, ker je njegova dejavnost zelo malo "vidna". Pravnih ovir, razen splošnih izhodišč pa ni, ki bi jih moral nadzorovalec upoštevati in se ogibati morebitnega nepravilnega oziroma nedopustnega ravnanja.

Glede na to se prav v pogledu razmerij pojavljajo prenekateri vprašanja kot npr. kakšni naj bodo osebni stiki, kako ravnati z različnimi osebnostmi nadzirancev, (tipologija), kako jih stimulirati za sodelovanje (če sploh), ali naj nadziranec služi tudi kot "informator", kadar se od njega pričakuje tovrstne koristi, kako opravljati nad njim nadzor itd.?

a) Položaj nadziranca

Ljudje na splošno nimamo radi, da nas drugi nadzirajo, ker se nam zdi, da smo objekt nečesa, kar ne sprejemamo z veseljem in nas nadzor pogosto tudi žali. Odtod tudi odpor zoper nadzor in izmikanje sodelovanju pri dosegu tistega, kar se pričakuje. Zato nadzor povzroča nadzirancem precej

³⁾ Wilson v navedbi Glaser, s.70

težav, odklanjanje, vznemirjanje itd., kolikor ne celo škode v pogledu "ugleda", zaposlitve, delovne uspešnosti, rehabilitacije v okolju ali na delovnem mestu itd. (znani so primeri, da so odpuščeni obsojenci zaradi nekorektnega nadzora zgubili delo). Nadziranec ima zlasti po odpustu s prestajanja kazni neprijetnosti s prilagajanjem, težave s svojci, utrpeti mora prenekatero očitke zaradi storjenega dejanja, neugodno mu je pred ljudmi zaradi obsodbe in prestajanja kazni itd. 4), hkrati ko se mora začeti sam preživljati, najti nastanitev, (če je nima) se zaposliti in spremeniti svoj način življenja. Niso tako redki, ki poleg teh nevšečnosti potrebujejo tudi pomoč 5) (gmotno, socialno, moralno itd.). Poleg tega je tudi v posameznih primerih računati še z negativno institucionalizacijo osebnosti, ki prihaja iz zaporov, na obstoječe zveze med zaporniki v času prestajanja kazni, ki se na prostosti oživljajo tudi zaradi kriminalnih namenov, na vpliv oseb dvomljive vrednosti, na različne osebnosti nadziranec s kakimi posebnimi telesnimi in duševnimi značilnostmi, stanovanjskimi in gospodarskimi stiskami, družinskimi in delovnimi problemi itd., ki lahko ustvarijo nadzor še bolj zamotan.

Za razmerja med obema so pomembne tudi predstave, ki jih nadziranec goji o sebi, o svojem občutku varnosti, neogroženosti, svobodi, humanosti družbe itd., zlasti še, če se obeti v zaporu razhajajo z dejanskostjo na prostosti. Skratka nadziranec na splošno pričakuje "psihosocialno ravno - težje" 6) in ne pritiske raznih vrst, ustrezno pozornost in manj grožnje, pomoč in sodelovanje in ne toliko nadzor, usmerjanje v življenje in ne ukazovanje.

b) Namen nadzorovanja

Veliko nadzorovalcev je pod pritiskom želja po uspešnosti kar je normalen in zaželen pojav, kolikor ga ne spremljajo kake poklicne deformacije, ki neredko izhajajo iz napačnih predstav o poklicu. Pri tem je pomembna osebnost nadzorovalca, njegova kulturna stopnja in strokovna izobrazba. Če goji negativne nagnjenosti do klienta (zlasti če prihaja z njim v osebne stike), ne more nepristransko in strokovno opravljati svoje dejavnosti, še posebno ne, če nima zadostnih etičnih kvalitete. Vrednost njegovega opravljanja nalog mu dajejo motiviranost za nadzor, intelektualne in strokovno politične zmogljivosti in vedenje, ki ga izraža nasproti nadzirancu. Zato je pomembno kako določena orga-

4) Glej več o tem Brinc, s.242 in dalje

5) Brinc, prav tam s. 255 in dalje

6) Loughery, s.249

nizacija službe vzgaja svoje pripadnike glede vrednosti službe in posameznega poklica in kako le-ti sprejemajo socialistične moralne norme v pogledu svoboščin in pravic ljudi (zlasti v taki družbi, kot je naša).

Njegovo ravnanje z nadzirancem mora biti zato v skladu s temi izhodišči in upoštevanje zakonitosti in humanosti ne sme prekoračevati pooblastil s sredstvi, ki so mu na voljo (tudi psihična). Pri tehtanju kako dosegati cilje naj raje uporablja milejše ukrepe, če meni, če je z njimi mogoče pričakovati rezultate.

Ob vseh poglobitvinih nalogah, kot so vplivanje, pomaganje in nadzor naj izbira tiste možnosti, ki dajejo optimalne izide, upošteva, da je dolžan varovati skupnost in zbirati podatke zaradi varnosti celote in posameznika, obenem ko naj bi dosegel pozitivne spremembe v vedenju klienta.

c) Razmerja

Nadzorovalec in nadziranec sta glede na svoji družbeni vlogi vsak v svojem svetu, v katerem gre normalno pričakovati, da se bo prvi trudil nadzorstvo čim bolj zagotoviti, drugi pa nadzorstvu verjetno čim bolj ogniti. Čeprav so prenekateri izjeme, je pri tem treba upoštevati, še morebitno negativno vrednotenje klienta na eni in nemotiviranost nadzorovanca za sodelovanje (kadar gre za to) na drugi strani. Ob individualni osebnosti vsakega od njiju ne gre prezreti še, da mora nadzorovalec (katerikoli v organizaciji varnostne službe : varnostnik v varnostnem okolišu, kriminalist-specialist za poostreni nadzor, delavec v sledilni skupini itd.) spoštovati človekovo osebnost, varovati se pred nezakonitostjo morebitne samovolje pri nadzorstvu (pri tem znova opozarjamo na široko diskrecionarnost), da ne sme kratiti svobode in izvajati nasilja nad nadzirancem.

Čeprav večina nadzirancev, kadar gre za osebne stike z nadzorovalcem ne sodeluje, ni odveč pozornost in previdnost v primerih, kadar gre pri kom za tovrstno pripravljenost. Ker vsako nadzorstvo te vrste prizadeja neke omejitve ali nalaga kake obveznosti, je pomembno ali se te sprejemajo navidezno ali s pripravljenostjo za sodelovanje. Zadnje, če je resnično, bi kazalo na pozitivne spremembe v pogledu vedenja in resocializacije klienta,

Sicer pa si mora nadzorovalec sam pripraviti svojo taktiko lotevanja, odvisno od tega, ali je nadziranec sovražen, ali se v sodelovanju pretvarja, ali odklanja nadzor in se mu izmika, ali izraža navidezno pripravljenost, drugače

pa ravna po svoje, ali upošteva predloge nadzorovalca ali ne itd. Nadzorovalec bo moral vedenje pogosto preverjati prek drugih virov, bodisi diskretno bodisi tako, da bo njegov klient za to zvedel, je seveda še bolj zamotano in znak, da v teh razmerjih velja obojestransko nezaupanje.

Ker gre pri nadzoru (zveznem, republiškem in lokalnem) za t.l. "kriminalno elito" je treba pričakovati, da gre v visokih odstotkih za "nepopravljive in nepoboljšljive", ki jih je težko "spreminjati" samo s "policijskim" nadzorstvom, hkrati ko drugih rehabilitativnih posegov na prostosti v glavnem sploh ni. Prav s tem v zvezi pa je težko upati na interes klienta, sprejemanje nadzorovanja, dojemanje vloge, odkritost, spoštovanje, potrpežljivost in medsebojnega sodelovanja.

2. Nadzor in drugi rehabilitativni dejavniki

Pri nadzoru, ki naj bi imel za cilj resocializacijo (in rehabilitacijo) nadziranca, gre lahko za sodelovanje večjega števila dejavnikov, toda doslej (ker v Jugoslaviji ni službe, ki bi se organizirano, sistematično, strokovno in vsestransko sodobno ukvarjala s postpenalno pomočjo) še vedno ne gre za vsklajeno udeležbo možnih dejavnikov, ki bi nadzor (s tipično policijskimi sestavinami) smotrno dopolnjevali s postpenitenciarnim, socialnim, andragoškim in drugim delom ⁷⁾).

Najpomembnejši možni rehabilitativni dejavniki so strokovne službe socialnega varstva, zavodi za zaposlovanje, socialno skrbstvene komisije krajevnih skupnosti, delovne organizacije (zlasti tam, kjer imajo socialnega delavca in družbeno politične organizacije).

Na splošno je sodelovanje kazensko poboljševalnih zavodov z upravami javne varnosti boljše od sodelovanja kazensko poboljševalnih zavodov s centri za socialno delo. Slednje bi morale potekati strokovno in uspešno. Ostale možnosti vsklajenega dela med drugimi dejavniki so priložnostne, neorganizirane in nekoordinirane. Komunikacije so pogosto prekinjene, neredko tudi zaradi različnosti ciljev posameznih dejavnikov in zaradi nevsklajenih pogledov na morebitni etični kodeks posameznih poklicev ⁸⁾).

⁷⁾ Glej Brinc, celotna magisterska naloga

⁸⁾ Za razgovor o tem se zahvaljujem tov. Ivotu Brezovniku, iz UJV Ljubljana

Velika škoda za večjo zagnanost pri resocializaciji nadzirancev je tudi v tem, da rehabilitativni dejavniki, ki večinoma poznajo svoje kliente (nadzirance) že prej, tega ne uporabijo zato, da bi bili cilji čim prej doseženi (vsaj pri manjšini). Če že prihaja do pomoči v hrani, zaposlitvi, denarju in nastanitvi (vsaj začasno) pa izostajajo druge oblike socialne pomoči, ki jo nadziranec potrebuje bolj psihično in ne telesno. Ne samo zaradi tega, marveč tudi zaradi pomanjkljivosti pri odvracanju od povratništva prihaja do prepričanja da od nadzora ni posebne koristi. Vprašanje je, ali drugače zasnovan nadzor ne bi pripeljal do njegove utemeljenosti, ustreznosti in uspešnosti, zlasti še, če bi bil bolj odprt in oprt na programe sosesk, krajevnih skupnosti in delovnih organizacij. Tako pa se kažejo težnje (kolikor sploh so), da bi bil nadzor podaljšana kazen, hkrati ko nekateri menijo, da je nadziranec potreben predvsem tretman. Tudi domača teorija poleg prakse ni dosti prispevala k spremembi stanja, ki bi moralo pripeljati do skupnih ukrepov, zlasti za zmanjšanje povratništva, ki je po svojem odstotku v Sloveniji med najvišjimi v državi.

3. Nadzor in resocializacija

Vsa prizadevanja možnih dejavnikov, ki naj bi skrbeli za to, da devianti ne bi postajali povratniki, da bi se uspešno vključevali v okolje, da jih razne okoliščine in ljudje ne bi znova privabljali k odklonskemu vedenju itd., sodijo v t.i. resocializacijo. Prav tako so marsikateri ukrepi nadzora (četudi gre morda za trenutno fizično onemogočanje storitve kaznivih dejanj) tudi lahko sestavina resocializacije (oziroma rehabilitacije). Vse sodobne policije namreč opravljajo danes vrsto opravil in dejavnosti. (pogosto zelo smotrno organiziranih in premišljenih), ki po svoji naravi in namenih sodijo v t.i. socialno delo (glej npr. vsa najnovejša razmišljanja o "police social work") in s katerim se ta državni organ kaže v javnosti v drugačni luči od tistih ukrepov, ki jih dosega z represivnim delovanjem. Z družbeno samozaščitno naravnostjo v Jugoslaviji pa dobiva tudi ta plat svoj poudarek zlasti še, ker imajo organi za notranje zadeve v tem procesu pomembno vlogo. Vprašanje je le, ali se je v nadzoru in morebitni postpenalni pomoči pri storilcih kaznivih dejanj zavedajo ali ne, in koliko so njihovi napor prispevek (in kakšen) v zmanjšanju povratništva in rehabilitaciji deviantov.

Prav glede na to posegi organov varnosti pri opravljanju nadzora ne bi smeli ustvarjati pri nadzircih nezadovoljstva in nesprijemanja, degradacije in njihove osamitve ter stigmatizacije in neracionalnih reakcij okolja, v katerem

žive (kar se neredko dogaja, tako npr. je že sumljivo, če služba javne varnosti koga želi zaposliti v delovni organizaciji, kjer takoj prisluhnejo sodeč, da s takim varovancem ni nekaj v redu, ali nočejo obsojenca, ker menijo, da je "vohun"). Tudi dobri nameni lahko povzročajo nepričakovane in negativne reakcije, to pomeni, da nadzor in kar organi javne varnosti ukrepajo z njimi, ustvarja različne položaje, ki jih je marsikdaj težko predvidevati in zato tovrstna dejavnost zahteva toliko več pozornosti in premišljenosti (in tudi strokovne sposobnosti ter posluha nadzorovalcev).

Nadzor nad storilci kaznivih dejanj, ki ga izvajajo organi za notranje zadeve, ima kljub marsikaterim socialnim ukrepom in prizadevanjem predvsem pregonski, nadzorovalni, to je represivni-prizvok. Če naj se sodobna resocializacija dosega tudi s pohvalami in nagradami, potem organi za notranje zadeve najbrž niso tisti, ki bi jim bilo imanentno to sredstvo, ker so po naravi vsebine svojega dela - represivni in njihovi kadri na splošno vzgojeni v tej smeri. Verjetno tudi nadziranci ne pričakujejo od njih kaj drugega, če pa se kaže pripravljenost pomagati jim, se to včasih povezuje s kakimi protiuslugami, sodelovanjem, informacijami in podobno. Glede na to je vloga organov za notranje zadeve v procesu resocializacije nadzirancev dokaj težavna, ker se v njem neredko prepletajo različne težnje kot nadzirati, nadzirati in pomagati, pomagati in kaj za to prejeti, preprečevati, preganjati, onemogočiti, pregnati iz območja določenega organa ipd. Ker pa poostreni nadzor opravlja veliko število ljudi, in le nekaterim je to delo izključna dejavnost (in še to bolj administrativno) je ob neizdelanem (sodobnem) konceptu lahko več težav kot prednosti in v kakem primeru več škode kot koristi v pogledu resocializacije devianta.

Resocializacija zahteva predvsem socialno skrbstveno in tretmansko naravnost tistih, ki se z njo ukvarjajo ob poznavanju disciplin, ki posegajo na njena področja. V službi javne varnosti, ki izvaja nadzor temu ni tako, ker je ta dejavnost bolj obveščevalno delo, kriminalistična dejavnost, preiskovanje in zbiranje obvestil itd. Glede na to se postavlja vprašanje, do kod naj organi za notranje zadeve pri tem opravljajo socialno delo in ali naj raje to prepuščajo pristojnim službam ob organiziranem in dobrem sodelovanju z njimi? Kajti resocializacija ne sme ustvarjati stigmatizacije, mora temeljiti na družbeno usmerjenem socialnem delu, obravnavanje na prostosti naj bi bilo nadaljevanje zavodskega tretmana (?), vključuje naj socialno in materialno pomoč, hkrati ko naj si klient čim več sam pomaga, pri čemer mu pomoč in svetovanje lahko "prinaša več problemov,

ki jih je lažje odkrivati kot pa reševati 9). To in še marsikaj kaže pri nas na potrebo po posebnem organu za postpenalno pomoč. Vprašanje je, ali bo varstveno nadzorstvo pogojni obsodbi lahko prispevek v pogledu resocializacije s svojimi navodili, ki pretežno pomenijo tipične ukrepe za konvencionalno kriminaliteto 10), ki pa ni edina in niti ne najbolj nevarna.

Varnostna služba je nedvomno najbolj učinkovita, ker opravlja svoje delo podnevi in ponoči, toda pozna le svoje finese in možnosti, ki jih resocializacija deviantov močno presega. Zato je razmejitev socialnega in penitenciarne delo v nadzoru ter določitev pristojnosti posameznim službam za organizirano dejavnost - vključno vprašanje, kajti (policijski) nadzor in resocializacija imata lahko zaradi kakih interesov (poleg vsega drugega) tudi različno dobo trajanja.

4. Etična vprašanja

Vsako nadzorstvo nad človeškim vedenjem in njegovo spreminjanje (četudi v pozitivnih smereh) porajata vrsto etičnih vprašanj. Tudi nadzor nad storilci kaznivih dejanj, ki ga izvajajo organi za notranje zadeve ali katerekoli druge službe za pomoč in svetovanje ljudem, se ne morejo izogniti moralnim in etičnim zornim kotom svoje dejavnosti.

Ze omenjene svoboščine in pravice človeka in občana, svobodna izbira poklica in zaposlitve, svoboda govora in izražanja, nedotakljivost osebnosti, osebnega in družinskega življenja, nedotakljivost svobode, svoboda gibanja in nastanitve, nedotakljivost stanovanja 11) itd., ki jih je mogoče omejevati le v skrajnih primerih in na podlagi zakonskih norm, kažejo na težino nadzora, ki lahko v posameznih okoliščinah načanja resna etična vprašanja.

9) Ragnar Hange: Institutional Dilemmas in Probation and Parole v Scandinavian Studies in Criminology, 2,1968,s.47

10) Glej kaz.zakonik, poglavje: Pogojna obsodba z varstvenim nadzorstvom

11) Glej IV. poglavje Ustave SR Slovenije o svoboščinah, pravica in dolžnosti človeka in občana in ustrezna poglavja v zveznih, republiških in drugih ustavah

Cilj "policijskega nadzora" je odkrivanje kriminalnih nagnjenosti ljudi in onemogočanje, da možni storilci te nagnjenosti ne uresničujejo. Z nadzorom naj se v skrajnih položajih (ne glede na to, ali se nadzirani zaveda ali ne) zavirajo negativne nagnjenosti posameznikov, največkrat povratnikov in drugih nevarnih in sumljivih oseb. Ker je povsod po svetu varnostna služba vključena v preprečevanje (in deloma v resocializacijo storilcev kaznivih dejanj) se prav pri odpuščenih obsojencih pojavljata dve dilemi o primerčnosti te službe in sicer:

- vpletanje varnostne službe v resocializacijo ljudi otežuje, razdvaja in onemogoča prilagajanje socialnemu okolju, še posebno, ker praktični varnostni delavci teže ustvarjajo stike z ljudmi te vrste, ki naj varuhu, svetovalcu, vodniku, terapevtu itd. predvsem zaupajo (le-ta jih tudi ne bi smel uporabljati za svoje interese);
- za resocializacijo kriminalnega sveta se lahko uporablja pripadnike varnostne službe, ki imajo na razpolago pomagala, obilo informacij, neprestano opravljajo službo, poznajo kriminalni svet itd.

Dilemi sta nedvomno nasprotujoči in vredni razmišljanja. Ne zahtevata samo konceptualne rešitve, marveč tudi etične in moralne. Zbiranje podatkov, evidentiranje in nastavljanje dosjejev, opazovanje, nadzor, zasledovanje, razgovori na domu nadziranca ali drugje, spraševanje pri sosedih ali v delovni organizaciji, javno ali prikrito (skrivno), ustrezno ali neustrezno ustvarja proces stigmatizacije in druge spremljajoče sestavine, ki pogosto ne olajšujejo resocializacije nadziranca. Odstranjevanje kriminalnih nagnjenosti pri ljudeh, še posebej pri "kriminalni eliti" pa ni samo represivna, temveč družbeno terapevtska in tretmanska dejavnost. Zato razmišljanje o družbeni destigmatizaciji zlasti načenjajo "policijski nadzor", ki bo še dolgo ostal odprt problem. Vsebina nadzora še zdaleč ni tako preprosta kot kažejo navodila zanj, ki urejajo predvsem administrativno tehnično vprašanje.

Nadzor (in tretman ter terapevtski posegi kot sredstva za spreminjanje vedenja ljudi) pravno sploh ni urejen v vsebinskem pogledu (morda si je ureditev nekaterih vprašanj obetati v prihodnje), zato tudi ni dovolj jasno, kako zagotavljati pravne in etične norme s sredstvi nadzora. Sredstva nadzora so preprosto odvisna od ustvarjalnosti, domiselnosti in iznajdljivosti izvajalca ter od prijemov, ki jih obvlada in ki se mu prilagajajo. Ker je človeško dostojanstvo (četudi devianta - nadziranca) najvišja vrednota, je vprašljivo, ali se nadzor dejansko vedno izvaja korektno. Vprašanje je

toliko bolj v ospredju, ker nadzor izvaja veliko ne dovolj usposobljenih ljudi za človeška razmerja, ki so pogosto še premladi, da bi vedeli kaj več od tistega, kar morajo itd. S tem pa je kaj kmalu lahko ogrožen ideal, ki ga je izrazil Marx, ko je dejal, da je "svoboda vsakega posameznika pogoj za svobodo za vse skupaj" 12) ne glede na to, da je ta posameznik deviant.

Gotovo je, da se nobena policija ne more odpovedati nadzoru, ker mora varovati vrednote družbe, toda dolžna je, poleg pravnih norm, po katerih se ravna, svoj etični kodeks police prilagoditi deklariranim spoznanjem o humanosti določene družbe, da ne bo razločkov z njeno prakso. Zato tu ni prostora za brezobzirnost, maščevanje, primitivizem in povračilo. Boj s kriminalnim svetom se ne sme biti z njegovimi sredstvi, kajti sicer bi bili obe strani enaki. Tudi pravice do zasebnosti (četudi devianta) ne smejo biti deklaracija, marveč dejanskost. Vprašljivo je, ali je tisto, kar je dobro za družbo zoper koristi posameznika, ki škoduje družbi, vedno tudi njej v prid in za samoohranitev. Hkrati ko se postavlja vprašanje, "kje so lahko okrnjene pravice posameznika, zato da bi lahko obvarovali družbo" 13).

Nevarnosti rutinskega dela in deformacij v nadzoru teoretično ob dokajšnji diskreciji delovanja niso neizbežne. Hkrati se pojavlja vprašanje počutja nadzorovalca ob komunikacijah z "elitnim" kriminalnim svetom, ki je na splošno (pri nas pa še posebej) neraziskano in zato tudi neznano 14).

5. Strokovno izobraževanje

Kolikor drže ugotovitve nekaterih tujih raziskav, da ima vsak organ formalnega (družbenega) nadzorstva tudi svojo poklicno ideologijo (in še več), da ima lahko celo vsak posameznik v teh organih svoja osebna (poklicna) stališča, včasih tudi po kakih posebnih vprašanjih ali o določenih vrstah deviantov 15) (n.pr. povratniki, uživalci mamil, prostitutke itd.), tedaj lahko pričakujemo izredno pestrost v uradnem ravnanju po istih vprašanjih. To lahko tudi pomeni različno ukrepanje zoper istovrstne deviante, oziroma

12) Marx v navedbi: Kobe, s.20

13) Pollock, s.339

14) Glej n.pr. Sergejev-Kuragin: O profesionalnom čustve zakonnosti rabotnika milicii, Voprosi sudebnoj psihologii, s.37

15) Glej več o tem: Akers-Hawkins, s. 200

različno ostrino v ravnanju z ljudmi, kar lahko predstavlja hkrati tudi neenako uporabo zakonitosti ali pravičnosti, ki jo splošne pravne norme določajo zoper vse ali za vse enako. Zato gre pri tem, poleg doslednega poznavanja ustreznega prava in ravnanja po njem tudi za potrebo po spoznavanju procesov, počutja, duševnosti in razmerij do klientov pri nadzorovalcih, kar je pri nas še posebno neznan in neraziskano področje (deloma glej o tem v psihologiji kazenskega postopka).

Če pa naj bi nadzorovalec (katerikoli v formalnem družbenem nadzorstvu) pri svojem delu dosegal, ne samo pozitivne spremembe v vedenju in ravnanju klientov, marveč vsodbujal in razvijal prav določene pozitivne miselne procese in če naj bi bil spričo svoje vloge, ocenjevalec, razsojevalec, poznavalec stisk in težav, organizator, svetovalac in včasih terapevt, mora vedeti kaj več od tistega, kar velja za povprečje v dejavnosti, odkrivanja, pregona in preprečevanja odklonskosti.

Pri tem ni mišlejno posebno izobraževanje za vsak poklic v nadzorstvu posebej, ampak predvsem dopolnilno strokovno usposabljanje, ki bi ga naj bil deležen posameznik - nadzorovalec (za svoje delovno področje ali delovno mesto). Kolkor gre pri tem za (policijski) nadzor oziroma vse tri pri nas znane kategorije nadzora (zvezni, republiški in lokalni), tedaj naj bi posamezni delavec, ki se z njim ukvarja, poznal najbolj ustrezna vprašanja zlasti iz naslednjih področij: zbiranje obvestil, ugotavljanje osebnosti (tudi disocialnih, abnormnih itd.), razumevanje družinskih sporov, poznavanje lokalnih, socialnih, zdravstvenih in drugih dejavnikov, ravnanje z nevarnimi, zdravstveno in mentalno ogroženimi ljudmi (mladoletniki in žrtvami še posebej), odnosi z javnostjo, temelji obveščevalnega dela itd. Marsikaj bi moral vedeti o kriminalni in kaznovalni politiki, človeških pravicah, vrednotah, navadah posameznikov in skupin pa o alkoholizmu in mamilih, tehnikah spreminjanja vedenja itd., tja do delikatnosti in pomembnosti svoje vloge. Prav tako bi lahko dosti lažje opravljal svoje naloge, če bi poznal ustrezna področja iz kriminalne psihologije, kriminalne biologije in kriminalne sociologije, socialne pedagogike, ključna vprašanja resocializacije 16) in nekoliko metode socialnega dela, poleg vsega tistega, kar mora poznati iz kriminalistične metodike in taktike ustreznega dela kriminologije (viktimologije), preprečevanje odklonskosti (ozi-

16) Glej več o tem Eschenbach, s.292, Hamacher, s. 223, Badalamente, s. 444 in 453 in drugi

roma družbene samozaščite) ipd. Prav tako ne gre zanemariti lastnih izkušenj nadzorovalca in prenašanja ustreznega praktičnega znanja od drugih.

Nadzorovalec mora poznati tudi osebnost vsakega nadziranca, njegovo osebno zgodovino, navade, lastnosti, premoženjske in družinske razmere, delovno mesto (velika večina nadziranec je nezaposlena), s kakimi ljudmi se družijo itd. Prav tako pa mora poznati tudi vse spremembe, ki nastajajo skozi njegovo življenje 17).

Nadzor nad storilci kaznivih dejanj je (ali naj bi bil) v marsikaterem primeru (kolikor ne gre pri njem samo za administrativno delo in nalaganje podatkov v dosjeje) specializirana dejavnost, ki je več-dimenzionalna, saj združuje sestavine preprečevanja, pregonosti, resocializacije, socialnega in terapevtskega dela in celo družbeno politične in socialno pedagoške dejavnosti. Od zasnove je odvisno, katera področja bodo pri nadzoru, ki ga opravljajo organi za notranje zadeve - ključna ali prednostna in kaj naj nadzorovalec opravlja poleg, če zmore in kaj v celoti prepustiti specializiranim službam za socialno delo, pomoč, rehabilitacijo itd. Koncept, ki naj bo jasn, narekuje tudi ustrezno dopolnilno izobraževanje, ki ga redno solanje delavcev ne vsebuje načrtno in sistematično. Hkrati mora nadzorovalec (in služba) razumeti tudi vse druge dejavnosti in prizadevanja, ki gredo v prid "kriminalni eliti" in drugim deviantom na prostosti. tako da se ne bi dogajalo, da bi nekdo podiral, kar je s trudom zgradil drugi. S tem v zvezi je pričakovati, da so nadzorovalci telesno, intelektualno in čustveno zrele osebnosti, ki svojim klientom ne ustvarjajo več težav in stisk od tistih, ki jih imajo sami že s tem, da so prišli v položaj, ko so nadzirani.

Ob razmišljanju o nadzoru gre znova poudariti, da po svoji naravi in ciljih nosi v sebi krali konfliktnosti, ki jih moramo biti osveščeni, ker združuje nasprotujoče dejavnosti kot reprecijo in pomoč, socialno delo in pregon, prisilo in razumevanje itd. Rešitve skoraj ni, gre le za razumevanje ter za doseganje cilja - resocializacijo.

Ker pa je nadzorovalec v svoji dejavnosti pogosto odvisen od svojih odločitev, ne da bi se mogel posvetovati ali vprašati za navodila (oziroma, ne da bi bil sam pri tem nadzorovan), mu je potrebno, poleg znanja tudi visoka stopnja zrelosti in osebne odgovornosti.

17) Več o tem glej Hrast, s.201, 202

S k l e p

"Nadzor" nad storilci kaznivih dejanj je ob dokaj pomanjkljivi organizaciji in izvedbi postpenalne pomoči, ena izmed redkih toda formalno kolikor toliko zagotovljenih oblik ukvarjanja organov družbenega nadzorstva z ljudmi potem, ko so po prestani kazni zopet na prostosti. Kljub nekaterim prizadevanjem in povezovanjem zaporskega tretmana z rehabilitativnimi dejavnostmi po odpustu je deviant največkrat prepuščen sam sebi kar je zanj ugodno ali pa tudi ne, odvisno od posameznega bivšega obsojenca in razmer, ki ga obdajajo. Po drugi strani pa prihaja do morebitne dvotirnosti v obravnavanju obsojencev, ker gre lahko za različnost narave ukrepov, s katerimi želi ta ali oni organ družbenega nadzorstva (vštevši socialno delo) naravnjavati življenje in ravnanje oseb na prostosti. Čeprav imata "policijsko" in socialno delo marsikaj skupnega, se v pogledu "nadzora" le razhajata, in to morda v ključnih izhodiščih, ki so zlasti praktično enostransko izdelana in navadno brez zaželenne povezave s končnim ciljem, za katerega se lahko trudi več dejavnikov.

Nadzor, pomoč, svetovanje, sodelovanje, podpora obsojenim itd., stigmatizirajo ljudi kljub morebitni diskretnosti in individualizaciji, čeravno se nihče od pristojnih mehanizmov, vsaj za zdaj ne more pohvaliti, da je bil posebno dejaven in učinkovit. O tem sploh zelo malo vemo, hkrati ko ni globljih teoretičnih izhodišč, niti večjih praktičnih izkušenj (še manj pa izidov), kako naj bi potekalo sodelovanje prevzgojnih dejavnikov, kakšni naj bodo njihovi načrti in kako spreminjati bivše obsojence na prostosti in jih zadrževati od ponavljanja kaznivih dejanj.

Pogojna obsodba z varstvenim nadzorstvom, verjetno nakazuje premik od sedanjega. Toda lahko se bo dogajalo, da bodo po "policijskim" nadzorom in "varstvenim" nadzorstvom" iste osebe. Zato se pojavljajo vprašanja ali "kontrolno" izvajati ločeno ali ob sodelovanju (organi za notranje zadeve, socialni delavec, sodnik itd.) ali "postpenalno pomoč" smotrneje in dosledneje organizirati še za druge kategorije obsojencev (ne samo za pogojno obsojene, ki so glede ponavljanja, morda celo najmanj problematični in nevarni) ali naj "policijski" nadzor za te še naprej ostaja edino in pravno dokaj neurejeno ter prepuščeno določenim rehabilitativno in terapevtsko manj naravnanim državnim organom. Hkrati se pojavlja vprašanje, ali je vse to skupaj res samo tisto, kar potrebujejo obsojene osebe (s pogojno obsodbo z varstvenim nadzorstvom) za manj nevarna dejanja, s čemer bi jih bolj omejevali kot tiste, ki so notorični ponavljalci in kriminalna elita.

Čeprav je "nadzor" odgovorna, težavna, zamotana, naporna, nehvaležna in neprijetna dejavnost, toda hkrati potrebna, neizogibna, samoobrambna, preprečevalna in tudi dokaj prisilna, ni nujno, da pri tem ostane, ne da bi se trudili spremeniti, ne samo nadzirance - deviante, marveč tudi nadziranje in nadzorovalce, Namen tega prispevka je bil predvsem v tem, zlasti še, ker so nam bolj znana organizacijska izhodišča kot vsebinske posledice in ker praksa zaostaja za zmogljivostjo in zmožnostjo. Zato prispevek vprašanja predvsem načinja in se ne ukvarja z rešitvami. Problematika, ki se odpira naravnost kliče po raziskovalnem delu. Le-to bi v marsičem pripeljalo do objektivnih meril za reševanje praktičnih vprašanj, od tega kako sploh določiti nadzor pa tja do odločitve, kdaj ga opustiti in zakaj.

"Nadzor" je šteti kot sredstvo, ki je omejeno v svoji zmogljivosti in vplivu na nadziranca ter odvisno od veliko dejavnikov. Glede na relativno prikritost in diskretnost načinov, s katerimi se izvaja - pogojuje selektivnost v ukrepanju in postopkih, zato potrebuje tudi določeno pravno urejenost (dolžnosti, pravice in obveznosti za obe strani) ter visoko stopnjo strokovne usposobljenosti izvajalcev in poklicne etike.

Uporabljena literatura

1. Akers, Ronald/Hawkins, Richard: Law and Control in Society, 1975, 383 s.
2. Amišić, Radivoj: Kontrola kretanja, Bilten javne bezbednosti AP Vojvodine, 3, 1955, 1, s. 13-16
3. Bačić, Franjo, Uvjetna osuda i uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom u Prijedlogu krivičnog zakona SFRJ, Naša zakonitost, 30, 1976, 6, s. 40-56
4. Badalamente, R.: et al.: Training police for their social role, Journal of Police Science and Administration, 1, 1973, 4, s. 440-453
5. Bauer, Günther, Moderne Verbrechensbekämpfung, druga knjiga, Lübeck, 1972, 505 s.
6. Baumann, Erwin: Zusammenarbeit zwischen Polizei und Bewährungshilfe, Bewährungshilfe. 20. 1973. 1. s. 27-76

7. Bray, L.: Travail social et délinquance, Bruxelles, 1976, 382 s.
8. Brinc, Franc: Organizacija, delovne metode in uspešnost pomoči odpuščenim obsojenim osebam, raziskava inštituta za kriminologijo v Ljubljani številka 46 in magistrska naloga, 1976 (tipkopis)
9. Eschenbach, E.: Berufsverbrecher - Überwachung, Kriminalistik, 17, 1963, 6, s. 237-239 in 7, s. 289-293
10. Glaser, Daniel: Adult Crime and Social Policy, 1972, 128 s.
11. Hamacher, Werner: Fahndungsdienststellen der Kriminalpolizei, Kriminalistik, 24, 1970, 5, s. 223-228
12. Hrast, Friderik: Nadzor nad poklicnimi kriminalci - oblika učinkovitega boja proti kriminaliteti, Strokovni list, 9, 1960, 4, s. 193-203
13. Instrukcija o kontroli poklicnih storilcev, 1957
14. Kobe, Peter: Pravni in etični okviri za delo kriminalista, Varnost, 18, 1969, jubilejna številka, s. 20-27
15. Lambie, William: Electronic surveillance for national security, Journal of Police Science and Administration, 3, 1975, 3, s. 346-350
16. Loughery, Donald: Innovation in probation management, Crime and Delinquency, 15, 1969, 2, s. 247-258
17. Marinković, Zvonimir: Zapažanja o pojačanom nadzoru i potrežnoj djelatnosti, Priručnik, 20, 1972, 5, s. 479-482
18. McHugh, John: Some comments on natural conflicts between counsel and probation officer, American Journal of Corrections, 35, 1973, 6, s. 34-36
19. Mihailov, V./Šupilov, V.: Nužen special'nyj organ, Sovetskaja justicija, 1969, 5, s. 25
20. Mihajlovski, Risto: Primena na merkata zasilen nadzor nad odredeni storitelji na krivična dela, Zaštita, 6, 1966, 4-5, s. 345-349
21. Mistlberger, Karl: Die Personenkontrollmeldung, Kriminalistik, 27, 1973, 5, s. 234-235

22. Paškevič, P.F.: Kontrol' nad uslovno osuždennymi i uslovno - dosročno osloboždennymi, Sovetskoje gosudarstvo i pravo, 1975, 10, s. 74-78
23. Pečar, Janez: Preventivna delatnost organa unutrašnjih poslova - sredstva i metodi, Stručna biblioteka službe javne bezbednosti, št. 10, Beograd 1971, 271 s.
24. Pollock, David: Methods of Electronic Audio Surveillance, Springfield, 1973, 385 s.
25. Položenie ob administrativnom nadzore organov milicii za licami osloboždennymi iz mest lišenija slobody, Vedomosti Verhovnogo Soveta SSSR, 1970, 24, s. 206
26. Scandinavian Studies and Criminology, Vol. 2, 1968, 184 s.
27. Smith, Dwight: The use of strategies in organized crime control, The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, 61, 1970, 1, s. 101-111
28. Systematic surveillance of international criminals International Criminal Police Review, Dez. 1973, No. 273, s. 342-343
29. Tifft, Larry: Control system, social bases of power and power exercise in police organisations, Journal of Police Science and Administration, 3, 1975, 1, s. 66-76
30. Tkačevskij, Ju.M.: Osloboždennie ot otbyvanija nakazanija, Moskva 1970, 237 s.
31. Ustava Socialistične repbblike Slovenije, ŹZ Uradni list SR Slovenije, Ljubljana 1974, 235 s.
32. Voprosy sudebnoj psihologii, Moskva 1971, 158 s.
33. Weil, Hans: Ein Wort für die Observation, Kriminalistik, 17, 1963, 5, s. 200-203
34. Željšan, A. Jazbec, D.: Delo združenega referata za tiralice, javni red in nadzor storilcev na ONZ Kranj, Strokovni list, 11, 1962, 3-4, s. 116-121

Nova kazenska zakonodaja in temu ustrezne nekatere naloge organov socialnega skrbstva

Vidmar mgr. Ludvik

Skupščina SFRJ je na podlagi Ustave SFRJ že v letu 1976 sprejela Kazenski zakon SFRJ ter spremembe in dopolnitve Zakona o kazenskem postopku. V letošnjem letu pa je Skupščina SR Slovenije sprejela kazenski zakon SR Slovenije. Vsi trije zakoni so bili uveljavljeni s 1. julijem 1977 kot veljavna jugoslovanska oz. slovenska zakonodaja.

Vsi zakoni so tudi prinesli v kazenskopravno materijo novote, ki po svoje pomenijo prispevek k razvoju kazenskega prava pri nas. Tudi na področjih tega prava, ki posegajo ali zadevajo na druga področja družbenih odnosov, naletimo na nekatere docela nove rešitve. Namen tega prispevka je opozoriti na tiste novosti, kjer se kazensko pravo srečuje z delovnim področjem socialnega skrbstva. Upoštevajoč tehtnost novot in intencije zakonodajalca se namreč v okviru teh razmišljanj zastavlja nekaj vprašanj: kakšne metode in oblike dela organov socialnega skrbstva bodo ob teh novih oblikah najbolj ustrezale težnji zakonodajalca, ki jo skuša uresničiti sodstvo s svojim delom? Ali bodo organi socialnega skrbstva vsestransko zmožni in sposobni opraviti to novo nalogo? Pri tem ne moremo mimo dejstva, ki je ugotovljivo že brez kakšnih globljih razmišljanj, da namreč te novote prav gotovo predstavljajo določen nov delokrog dela v pretežni meri ravno za organe socialnega skrbstva in do neke mere tudi za sodišča. V fazi priprav Kazenskega zakona SR Slovenije je to opozorilo bilo dano v tem smislu, da bo potrebno računati na večja sredstva za te naloge, vendar ni znano, kako je bilo nato z morebitnimi točnejšimi izračuni in nalogami. Ravno s tem prispevkom pa želimo ponovno opozoriti na ta vprašanja z namenom informacije strokovne in širše javnosti in zaradi tega, da ne bi prihajali z delom na teh področjih v časovno in denarno stisko, kar se nam še kako rado marsikdaj zgodi.

Novosti kazenske zakonodaje

Zaradi lažjega razumevanja bomo uvodoma opozorili na tiste pomembne novosti, ki predstavljajo glavno in stično delovno področje:

1. pogojna obsodba z varstvenim nadzorstvom je ena od prvih institutov, ki zahteva močno pritegnitev organa socialnega skrbstva. Kazenski zakonik SRS jo ureja v členih 3 - 6, v katerih določa pogoje za njen izrek, navodila, ki jih naloži sodišče ter vlogo svetovalca. Kazenski zakon SFRJ pa ureja pogojno obsodbo z varstvenim nadzorstvom v čl. 58. To določilo zveznega zakona je tudi splošni okvir tega ukrepa in obenem pooblastilo republiškem kazenskemu zakonu. Tako varstveno nadzorstvo kot navodila pa tudi svetovalstvo so novost naše kazenske zakonodaje. Prejšnja kazenska določila teh pojmov niso poznala, ampak je določena oblika socialnega dela, podobna varstvenemu nadzorstvu, obstojala le kot metoda socialnega dela po obsodbi mlajših polnoletnih oseb ob določenih pogojih. Predvojno jugoslovansko kazensko pravo je poznalo institut "odpust na poskušnjo", po vojni pa smo uvedli institut pogojnega odpusta, kar pa v glavnem ni primerljivo. Je pa ta oblika dela z obsojenci dobro poznana in vpeljana že dalj časa z različnimi variantami v anglosaksonskem pravu, v zakonodaji in praksi tako zahodnih kot nekaterih vzhodnih držav, poznana kot "probation" (angl.).

Sodišča bodo torej izrekala ukrep varstvenega nadzorstva ob pogojih in na podlagi določil čl. 58 KZ SFRJ in čl. 3 KZ SRS. Varstveno nadzorstvo je po svoji vsebini splošnejše in daje organu socialnega skrbstva večji maneverski prostor ter bolj proste roke. Po črki zakona obsega varstveno nadzorstvo z zakonom določeno pomoč skrbstvo, nadzorstvo in varstvo. Lahko se postavi vprašanje, kakšen "zakon" ima tu v mislih kazenski zakon? Odgovor je iskati tako v določilih KZ SRS in to v posebnih navodilih v čl. 4, ki bodo pa lahko služili le kot opora za delo samo organu socialnega skrbstva, kot v celotni ostali kazenski in socialni veljavni zakonodaji, ki je namenjena resocializaciji obsojencev. Ta pa zajema ne samo kazenske zakone in zakon o kazenskem postopku, ampak vse od Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij pa preko socialno-skrbstvenih in zdravstvenih zakonov pa vse tja do konkretnih metod socialnega dela. Očitno je torej, da bo ta ukrep zahteval od organov socialnega skrbstva visoko strokovnost in zavzetost za delo, po tehnični plati pa že predhodno sodelovanje s sodiščem, postpenalno delo pa izdelavo načrtov, s spremljanjem in ponovnim sodelovanjem s sodiščem.

2. Varstveno nadzorstvo z navodili in posebna navodila ob izrekanju strožjega nadzorstva mladoletnikom. Gre za podobno vrsto ukrepov s stališča socialnega dela, zato jih tudi

obravnavamo skupno. Navodila, ki jih sodišče naloži polnoletnim storilcem kaznivih dejanj ob pogojni obsodbi, so skupaj z varstvenim nadzorstvom samostojen in poseben ukrep ter zajeta v čl. 4 KZ SRS. Mladoletnim storilcem kaznivih dejanj pa lahko sodišče ravno tako da posebna navodila ob izreku ukrepov strožjega nadzorstva, zajeta pa so v čl. 15 KZ SRS. Preteklost teh navodil je podobna preteklosti varstvenega nadzorstva. Tudi to so bile oblike in metode socialnega dela, ki jih je organ socialnega skrbstva zajel v svojem načrtu, ni pa jih določalo sodišče ali pa morda celo zakon, kot je to storjeno sedaj. Razlike med navodili ob varstvenem nadzorstvu in posebnimi navodili, ki se nalagajo mladoletnikom so zlasti naslednje:

- naloge ob varstvenem nadzorstvu so lahko sicer sestavni del navodil, vendar jih lahko pojmujejo kot strožje, ožje; kot enega od sestavnih delov varstvenega nadzorstva, ki mu mora organ socialnega skrbstva posvetiti še posebno skrb, pri čemer so točno določene in našteje in jih tudi sodišče ne more širiti niti dodajati nove. Lahko jih razporedimo po naslednjih skupinah:

- a) zdravljenje in obiskovanje različnih posvetovalnic, ter opuščanje alkohola in mamil;
- b) izbira in določnost nastanitve, družbe in lokalov ter prireditve;
- c) področje poklica, zaposlitve in prostega časa;
- d) področje osebnih dohodkov.

Vseh nalog je devet. Zakon izrecno zahteva, da sodišče pred izbiro navodil prouči in ugotovi pri storilcu psiho-socialne okoliščine.

- navodila mladoletniku ob izreku vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva so sestavni del prevzgojnega načrta, vendar menimo, da bodo v njem lahko predstavljali tudi posebno vzgojno komponento ter da jih je moč jemati, v primerjavi z gornjimi nalogami, bolj elastično in bolj prilagodljivo, vse z ozirom na sproščenost postopka zoper mladoletnike. Sicer pa že sam zakon gre v to smer, kajti ta navodila našteva samo primeroma, torej daje razgledanemu in modernemu sodniku izredno široke in kreativne vzgojno-napotilne možnosti. Zakon našteva 14 takšnih navodil, ki so sicer podobno področno grupirana kot naloge, razen teh pa še dodatne:

- a) opravičilo in povrnitev škode;
- b) področje šolanja, humanitarnih in mladinskih organizacij,

c) znanje prometnih predpisov.

Proučitev bio-psiho-socialnih okoliščin sicer ni izrecno zapisano, kajti to je itak predpogoj postopka zoper mladoletnike.

3. Svetovalce sedaj zakon izrecno določa, ko govori o varstvenem nadzorstvu ob pogojni obsodbi. Kazenska zakonodaja sicer ne postavlja meril in kriterijev, kdo je lahko svetovalec - ali samo socialni delavec ali pa so to tudi lahko laiki s potrebno svetovalno usmerjenostjo. Po prejšnji zakonodaji teorija ni zanikala možnosti, da se k svetovanju pritegnejo pedagoški in vzgojni strokovnjaki. Nekateri raziskave so pokazale, da so organi socialnega skrbstva to tudi nekaj časa uporabljali, nakar se je zopet začelo opuščati. Prišlo je celo do paradokсне situacije, da je bila socialna služba obremenjena s številnimi nalogami, istočasno pa se ni skušala razbremeniti s pritegnitvijo laičnih svetovalcev. Izvajanje nove zakonodaje v praksi bo prav gotovo prineslo nove prijeme tudi na tem področju. Ostale zakonodaje pogosto pritegnejo ob posamezni "probaciji" laične svetovalce, ki jih nato usmerja socialna služba. Ostane odprto vprašanje za strokovno razpravo, ali sedaj res ni možnosti, da socialne službe pritegnejo k svetovalnemu delu laične svetovalce, ki bi lahko z njihovo pomočjo vodili obsojenca ali mladoletnika v celoti ali pa delno, na posameznih socialnih področjih ali odnosih? Zakon namreč določa, da svetovalec pomaga obsojencu in nadzira izvrševanje navodil. To primeroma konkretizira ko pravi, da je to zlasti pomoč, nadzorstvo ter praktični napotki in nasveti, za izvrševanje navodil sodišča. Takšni pojmi pa se po našem mnenju nikakor ne nanašajo strogo in samo na metode socialnega dela in na osebo socialnega delavca. Tako si tudi lahko tolmačimo, zakaj zakon v istem določilu pravi, da se naj svetovalec opira na sodelovanje organizacij združenega dela obsojenca krajevne skupnosti ter druge samoupravne in interesne skupnosti. Jasno pa je, da vse to smiselno velja tudi za vodenje mladoletnikov.
4. Načrt vzgojnega in prevzgojnega dela nista dobesedno predmet nove zakonodaje, vendar so določila o tem načrtu zajeta v Zakonu o izvrševanju kazenskih sankcij, kjer sicer najdemo tudi določila o svetovalcih. Načrt omenjamo le v sklopu nalog, ki izhajajo za organe socialnega skrbstva iz nove zakonodaje. Jasno je sedaj namreč to, da bodo načrti postali neobhodni in sestavni del vzgojnega in prevzgojnega dela s polnoletnimi in mladoletnimi delinkventi.

NEKATERE DILEME IN BOJAZNI

Poglavitna vprašanja se bodo torej vrtela okrog izvajanja varstvenega nadzorstva, samega ali z navodili, okrog navodil za mladoletnike pri ukrepu strožjega nadzorstva ter okrog svetovalcev in načrtov - vse skozi prizmo kadrov in stroškov. Ne bo odveč, če zaradi razprave in zadovoljive rešitve problemov opozorimo na nekatere praktične izkušnje, ki bi poleg dosedanjih, pravočasno opozorile na pomanjkljivosti in tako doprinesle k zadovoljivi rešitvi težav.

Prvi podatki izhajajo iz ugotovitev oddelka za mladoletnike pri Okrožnem sodišču v Celju. V letu 1976 so bili opravljeni razgovori z vsemi osmimi strokovnimi službami pri občinskih skupnostih socialnega skrbstva oz. centru za socialno delo na področju tega sodišča. Razgovori so tekli o problematiki, ki se pojavlja na stičnih točkah delovnih področij sodišča in socialne službe, pri čemer smo obravnavali tudi vprašanja, ki smo jih načeli v tem kontekstu. Povzemamo ustrezne ugotovitve:

1. postpenalna pomoč pri teh službah praviloma ni bila zajeta v obsegu njihovega dela, šlo je le za izjemne primere;
2. do razgovorov večina služb ni izdelovala vnaprej vzgojnih in prevzgojnih načrtov, ampak je šlo za intuitivne in iskustvene metode in oblike dela;
3. nobena od teh socialnih služb ni k svojemu delu pritegovala laičnih svetovalcev, čeprav bi te možnosti imele in jim je tudi sicer ta misel bila simpatična;
4. praviloma so vse konsultirane službe opozarjale na naslednje težave, ki jih naletijo pri svojem delu:
 - a) premajhno razumevanje za vzgojno in prevzgojno delo pri organizacijah združenega dela in tudi pri družbeno političnih skupnostih pa celo pri lastnih samoupravnih organih;
 - b) praviloma so povsod prisotne kadrovske težave v tem smislu, da gre ali za pomanjkanje dovoljnega števila strokovnih delavcev, ali pa je razpoložljiv strokovni kader preobremenjen ali z lastnim delom ali pa mora opravljati vse vrste socialnega (pa tudi "nesocialnega") dela;
 - c) v večini služb so finančne možnosti na vseh področjih dela dokaj skromne in praviloma podrejajo delo finančnim zmožnostim;

5. pri izrekanju in izvrševanju nekaterih vzgojnih ukrepov zoper mladoletnike je prišlo do pravega "začaranega kroga". Nikjer ni bilo organiziranih disciplinskih centrov in pri večini tudi ni bilo družin za strožje nadzorstvo. Zaradi tega sodišča verjetno niso izrekala ukrepa oddaje v disciplinski center in ukrepa strožjega nadzorstva po drugi družini - in ker tega niso izrekala, niso socialne službe poskrbele za njihovo organizacijo oz. pridobitev.

Nekatere od teh ugotovitev pa potrjujejo informacije, ki so jih v razgovorih in razpravah podali socialni delavci na seminarju, ki ga je na Bledu leta 1975 organiziral Inštitut za kriminologijo in kriminalistiko pri Pravni fakulteti v Ljubljani, pod vodstvom priznanega strokovnjaka in sedaj že pokojnega dr. Bronislava Skaberneta. Večina socialnih delavcev je že takrat opozarjala na silno težko kadrovsko situacijo, na strokovno razdrobljenost njihove službe, na preobremenjenost s svojim in tujim delom, na težke materialne in prostorske stiske - z istočasnim opozorilom, da kljub lastnemu entuziazmu dvomijo v uspešnost uvajanja katerikoli novosti v svoje delo, ravno zaradi nerešenosti vrste takšnih in podobnih vprašanj.

V ČEM BI BILE TOREJ TEŽAVE, IN POSKUS ODGOVORA ?

Prav gotovo bodo pri iskanju odgovorov in rešitev na vprašanja, ki smo si jih zastavili v teh razmišljanjih, vodilno in odločilno vlogo igrali kadrovski in finančni problemi. Presegli bi tudi naš okvir, če bi hoteli pokazati na možne rešitve. Menimo, da bi po vsem povedanem, osnovne težave pri uvajanju obravnavanih novosti kazenske zakonodaje predstavljale le v delovnem področju organov socialnega skrbstva naslednja področja:

1. Sodelovanje s sodiščem pred izrekom pogojne obsodbe z varstvenim nadzorstvom (z ali brez posebnih navodil), zaradi zbiranja potrebnih podatkov. Menimo namreč, da sodišče ne bo moglo uporabiti ta določila, če ne bo razpolagalo vsaj z najnujnejšo socialno ekspertizo;
2. sodelovanje s sodiščem po izreku pogojne obsodbe, sodelovanje z obsojencem pa tudi z morebitnim oškodovancem ter najrazličnejšimi delovnimi, družbenimi, strokovnimi in zdravstvenimi organizacijami in drugimi;
3. vprašanje posebnih navodil za mladoletnike po našem mnenju ne bo zahtevalo kakšnega novega dela, vendar pa bo zahtevalo dodatno delo, ki ga bo treba vključiti v vzgojni in prevzgojni načrt;

4. načelna in strokovna rešitev zastavljenega vprašanja, ali bo moč k delu pritegniti laične svetovalce (tako pri delu s polnoletnimi kot mladoletnimi). V primeru, da bo socialna služba začela delati s takšnimi svetovalci, bo v nekoliko lažjem položaju, ker bo lahko socialni delavec lažje usmerjal in kontroliral z npr. 20 takšnimi svetovalci, kot pa sedaj, ko vodi 20, 30, 50 ali pa še več neposrednih primerov. Vsekakor bo strošek teh svetovalcev najbrž bolj konkreten, vendar bo občutno večji prihranek zaradi racionalne razporeditve dela, lažjega spremljanja in vodenja in verjetno tudi večjega efekta, ki pa je pri tem delu težko merljiv.

Prav gotovo pa je do cela utemeljena naša bojazen, ki se javlja ob primerjavi dosedanjih metod dela in težav socialnih služb, kot so bile nakazane zgoraj. Ob sedanji situaciji, brez kadrovskih in materialnih okrepitev, bi bilo docela možno, da bi prišli v položaj, kot smo ga zgoraj prikazovali s primerom disciplinskih centrov: sodišča novot ne bodo uporabljala, zaradi tega socialna služba nanje ne bo pripravljena itd. Verjetno v takšno skrajnost ne bomo prišli, vendar ni izključena možnost, da se bodo intencije zakona izigrale zaradi težav in varčnosti, ali pa da bodo te novote silno težko prodirale.

Ne bo odveč, da tudi opozorimo na možnost, ki jo lahko sodišča ponudijo socialnim službam v pomoč. Te se bodo verjetno slejkoprej srečale s težavami pri kalkulaciji in oceni stroškov, ki bi jih lahko imela s novimi oblikami in področji dela. Zaradi točnosti, ali pa vsaj približnosti teh ocen, bi lahko sodišča podala pregled pogojnih obsodb za določeno obdobje. Še dragocenejša pa bi bila ta pomoč, če bi vzporedno s tem pregledom tudi opozorila na možnosti, kje bi v teh primerih prihajalo v poštev varstveno nadzorstvo oz. posebna navodila. Takšno enkratno delo za sodišča ne bi predstavljalo posebne obremenitve, upoštevajoč vrste kaznivih dejanj in ustrezne možne nove ukrepe, bi pa za organe socialnega skrbstva predstavljalo dokaj trdno izhodišče za oceno obsega dela in stroškov v vseh fazah, vključno s stroškom svetovalca, pri planiranju in zahtevanju posebnih in novih potreb. To pa bo še kako potrebno, kajti očitno je, da se večina težav ravno začne in konča pri denarju.

ZAKLJUČEK

Nova kazenska zakonodaja je prinesla koristne novote ter ponudila tako pravosodju kot socialni službi nove in moderne oblike vzgoje in prevzgoje polnoletnih in mladolet-

nih oseb, ki so storila kaznivo dejanje. Lahko govorimo tudi o bolj humanih oblikah, ki so tudi bolj združljive z našimi načeli socialistične družbe. Izvajanje teh novih oblik vzgoje in prevzgoje pa je prepuščeno predvsem organom socialnega skrbstva, ki pa se že sedaj ubadajo z vsakovrstnimi težavami, predvsem pa s kadrovskimi in materialnimi problemi. Izkušnje nas vodijo k misli, da bi vsled teh objektivnih težav lahko prišlo do tega, da bi želja zakonodajalca ostala le gola črka zakona. Zakon pa že velja, zato je treba pritegniti v akcijo vse možne družbene dejavnike za ustrezno razumevanje in pomoč socialni službi. Ta pa bo morala tudi sama in na strokovni ravni reševati ta vprašanja in s spoštovanjem zakona stremeti k njegovemu izvajanju. Tako bo tudi zakon, kot volja naše samoupravne in socialistične družbe, tudi dosegel svoj namen.

Naj zaključimo ta razmišljanja z mislijo prof. dr. Ljuba Bavconca, ko v uvodni besedi h Kazenskem zakonu SR Slovenije govori o teh novih ukrepih, pri čemer bi ta misel bila lahko tudi tu uvodna:

"Njena uresničitev je odvisna najprej od finančnih in kadrovskih pogojev, zagotovitev teh pogojev pa je odvisna v prvi vrsti od tega, ali bo spoznanje o potrebnosti in koristnosti te kazenske sankcije prodrlo dovolj široko".

Mednarodni problemi posvojitve

Mag. Franc Brinc

UVOD

V dnevnem in revijalnem tisku se občasno pojavljajo članki o različnih " aferah " v zvezi s posvojitvijo. Tudi naš slovenski tisk je pred leti posvetil veliko pozornosti vprašanju mednarodnih posvojitvev. Neredko se tudi široka javnost seznanja s problemi posvojitvev le preko različnih bolj ali manj senzacionalističnih člankov. Občasno se v teh člankih pojavlja tudi pojem "kupovanja" in "prodajanja" otrok, kar seveda pritegne pozornost javnosti.

Kakšni so pa resnični problemi mednarodnih posvojitvev ?
Kakšna pravila so na tem področju že uveljavljena in kakšna so prizadevanja različnih mednarodnih organizmov na tem področju socialne dejavnosti ?

Danes se v vseh deželah sveta uporablja posvojitvev v taki ali drugačni obliki. Zakonodajata in njena uporaba se razlikujeta od države do države, pojem posvojitve pokriva včasih različna dejanja, vedno pa gre za osnovno vprašanje, kako rešiti problem otroka brez družine ali otroka, ki živi v družini, ki mu ne more zagotoviti osnovnih pogojev potrebnih za nemoten telesni in duševni razvoj. Po drugi svetovni vojni je mednarodna socialna služba (Service Social International) sodelovala pri številnih mednarodnih posvojitvah tako pri zbiranju informacij o družini posvojitelja kot pri reševanju problemov, ki so nastali po sklenjeni posvojitvi. Na tem področju pa je še veliko nerešenih pravnih kot metodoloških problemov.

1. Kratek zgodovinski pogled na posvojitvev

Posvojitvev je v resnici obstojala, čeprav še ne v pravu, že od začetka razvoja človeštva. Kasneje pa se vedno bolj oblikujejo pravna pravila, ki jih najbolj poznamo iz rimskega prava po Justinijanovem kodeksu. Prvotno je bil namen posvojitvev zagotovitev naslednika in ohranitev rodu. Posvojitvev je omogočila, da je posvojitelj zapustil svoje premoženje osebi, ki si jo je sam izbral, če ni imel zakonitih dedičev. V Justinijanovem pravu se je posvojitvev pojavljala v dveh oblikah, kot *a d o p t i o p l e n a* in kot

a d o p t i o m i n u s q u a m p l e n a. Obliki se razlikujeta predvsem po učinkih na posvojenca in sta se ohranili ponekod v zakonodaji še do današnjih dni.

Po propadu rimskega prava je posvojitvev skoraj v celoti izginila vse do 19. stoletja. Tedaj jo znova zasledimo v pravu, npr. v Code Napolèon in v nemškem pravu. V pravu se pojavljajo vedno strožji kriteriji glede starosti in drugih pogojev, ki morajo biti izpolnjeni tako na strani posvojenca kot posvojitelja. Prevladuje nepopolna posvojitvev, kjer posvojenec ne pridobi vseh pravic, ki bi šle naravnemu otroku posvojiteljev, npr. omejitev dednih pravic posvojenca in ohranitev nekaterih vezi posvojenca z naravno družino. Nepopolna posvojitvev je tudi razvezljiva bodisi s pravnim aktom ali z molče sklenjenim sporazumom med posvojiteljem in posvojenecem.

Posvojitvev je doživela svoj največji razvoj v Evropi po drugi svetovni vojni. Posledice vojne so narekovale potrebo po številnih posvojitvah, ki so tudi dokazale, da zasluži posvojitvev vse zaupanje in da omogoča popolno asimilacijo otroka v tujo družino. Pokazalo se je, da posvojitvev ni le sredstvo, ki naj zagotovi otroke zakoncem brez otrok, temveč da je tudi in predvsem učinkovito sredstvo za nudenje pomoči zapuščenim otrokom. Posvojitvev se tako uveljavi kot sredstvo, ki naj zagotovi otroku normalno družinsko okolje in srečno otroštvo, če mu tega ni mogla zagotoviti lastna družina.

V večini evropskih držav se je zakonodaja o posvojitvi spremenila okrog leta 1950 in posvojitvev so uvedle mnoge države, ki je prej niso poznale. (Jugoslavija je izdala zakon o posvojitvi leta 1947, Ur.l. SFRJ, št. 31/1947). Osnovna smer teh zakonov je drugačna kot prej. Osnovni namen je sedaj zagotoviti otroku srečno in stabilno bodočnost v okviru družine, ki mu omogoča uspešen telesni in duševni razvoj. Prvenstveni je torej interes samega otroka. Temu interesu so podrejeni tudi pogoji za posvojitvev. Če so sedaj možnosti za posvojitvev mnogo širše glede starosti posvojitelja in če lahko posvoji tudi tisti, ki že ima potomce, pa so pogoji glede moralnih in vzgojnih sposobnosti posvojitelja sedaj mnogo težji. Pred vsako posvojitvijo je potrebno določeno anketiranje posvojiteljev in posvojitvev se izvede le, če je zanesljivo ugotovljeno, da so interesi otroka kar najboljše zavarovani. Napravljen je bil tudi velik napredek glede dajanja soglasja naravnih staršev, to soglasje morajo sedaj starši dati izrecno in v predpisani obliki. Le če je roditelj očitno zanemaril oskrbo in vzgojo otroka, se več ne more zoperstavljati veljavni posvojitvi njegovega otroka.

Učinki posvojitve so vedno širši in posvojenec se najpo-

gosteje smatra kot "zakonski" otrok posvojiteljev. Sodobna zakonodaja na področju posvojitve ima očitni namen prehanja iz nepopolne v popolno posvojitve. Vendar so navade, religija in praksa tisti zadržki, ki ohranjajo še vedno velike razlike med posvojitvijo v različnih državah.

Države imajo danes vedno večjo tendenco po uniformiranju zakonodaje o posvojitvi, na to so vplivali tudi različni mednarodni sestanki in sprejete resolucije. Glede na tip posvojitve in njene učinke, pa se države razvrščajo v tri velike skupine:

- a) Države, v katerih je posvojitve praktično nepoznana ali pa je dovoljena le določenim osebam. Gre za države v katerih muslimanska religija ne dovoljuje posvojitve. Če se praktično tudi izvaja posvojitve, so njeni nameni nekoliko drugačni kot v ostalih razvitih državah.
- b) Države, predvsem afriške, kjer imajo dokaj moderno zakonodajo o posvojitvi, vendar se ne uporablja. Pojavljajo se etnične težave, pa tudi sicer je posvojitve malo poznana ker prevzame skrb za otroka rodbina sama.
- c) V to skupino spada največ držav Evrope in Amerike. Posvojitve je zelo razširjena oblika varstva otrok, ki nimajo svoje naravne družine. Med državami pa so še razlike glede na učinek posvojitve, ali gre za popolno ali za nepopolno posvojitve, vendar to ne vpliva pomembneje na razširjenost posvojitve.

2. Mednarodna prizadevanja na področju posvojitve

Mednarodna socialna služba (Service Social International) s sedežem v Ženevi že od svojega začetka leta 1924 spremlja problematiko posvojitve, ki imajo "mednarodni" značaj zaradi pripadnosti posvojitelja in posvojenca različnim državam. Prav tako že ves čas sodeluje pri izvajanju teh posvojitve z zbiranjem obvestil o družinah posvojiteljev preko svojih nacionalnih posrednikov. Še posebno po drugi svetovni vojni se je pomnožilo število mednarodnih posvojitve, ko so bili otroci oddani v posvojitve v drugo državo, ker v njihovi rojstni državi ni bilo možnosti za njihovo oskrbo in vzgojo. V tem času je mednarodna socialna služba s svojimi sodelavci v različnih državah izdelala metode za zavarovanje pravic in koristi otrok in njihovih družin in poskušala pripraviti metode, ki naj omogočijo potek postopkov med državami za zagotovitev veljavnih in trajnih posvojitve.

Na postopek v mednarodnih posvojitvah je imel največji vpliv evropski seminar o mednarodnih posvojitvah, ki je bil v Leysinu v Švici leta 1960. Tu so strokovnjaki iz različnih držav sprejeli principe, ki so imeli velik vpliv na postopke pri posvojitvah. Med drugim je bilo sprejeto načelo, da je treba vedno, ko je to mogoče najti za posvojitelje zakonski par v državi otroka, ki je potreben posvojitve. Posvojitev otroka izven rodne države naj bo skrajni ukrep, ko drugače ni mogoče zagotoviti varstva otroka.

Po drugi svetovni vojni se je zelo razširilo posvajanje otrok iz Evrope v Ameriko in posvojitve iz ene v drugo evropsko državo. Za mnoge izmed teh otrok je to predstavljalo zelo dobro rešitev njihovih problemov. Vendar pa so se pojavili tudi mnogi problemi ob posvajanju otrok iz ekonomsko revnih držav v bogate države.

V Evropi je po drugi svetovni vojni Organizacija združenih narodov organizirala več raziskav o otrocih brez družinskega varstva in o posvojitvi. Med najpomembnejša prizadevanja na mednarodnem področju pri urejanju vprašanj posvojitve lahko štejemo Konvencijo o pristojnih organih, o uporabi zakona in o prizadevanju odločb v zvezi s posvojitvijo (sprejeta na konferenci za mednarodno zasebno pravo v Hagu, 15. novembra 1965), Evropsko konvencijo o posvojitvah otrok (ki jo je sprejel Evropski svet 24. aprila 1967) in Resolucijo Generalne skupščine Organizacije združenih narodov o organizaciji konference Združenih narodov za pripravo mednarodne konvencije o zakonodaji na področju posvojitve (sprejeta 1972 leta).

Že o pripravah evropske konvencije o posvojitvah otrok so mnoge države spremenile svojo zakonodajo in jo prilagodile vsebini konvencije, druge države pa še danes spreminjajo svojo zakonodajo s tega področja. Evropsko konvencijo o posvojitvah otrok so doslej ratificirale Irska, Malta, Norveška, Velika Britanija, Švedska in Švica. Haško konvencijo o posvojitvi iz leta 1965 pa sta doslej ratificirali le Avstrija in Švica, za njeno veljavnost pa je potrebna ratifikacija vsaj treh držav, zato še ne velja.

Danes pa postaja vedno bolj očitno, da samo pravna pravila ne morejo rešiti vseh številnih problemov, ki se pojavljajo ob posvojitvi, bodisi da gre za posvojitev v okviru ene države ali za meddržavno posvojitev. Posvojitev povzroča številne probleme, ki so mnogo bolj socialnega, vzgojnega, kulturnega in drugega značaja kot samo pravnega. Če je posvojitev primerna iz vseh navedenih vidikov, tudi ni težko poiskati pravi pravnemu okviru za takšen akt. Izpolnitev samo

pravnih pogojev npr. glede starosti posvojenca, trajanja zakonske zveze posvojitve itd. pa še ne pomeni, da je posvojitve uspela in bo v korist otroka.

Še mnogo več težav in negotovosti pa se pojavlja ob mednarodnih posvojitvah, ko posvojenec in posvojitelj nista državljana iste države. Tu so še bolj prisotni problemi socialnega in kulturnega značaja, ti so tem večji čim večja je geografska oddaljenost med deželama posvojitelja in posvojenca in čim bolj sta si deželi različni po svoji socialni in kulturni preteklosti, kajti vse to povzroča prejšnji ali slej težave pri medsebojnem prilagajanju otroka in posvojitelja. Iz tega sledi prvo pravilo, da je treba pri nameravani posvojitvi najprej storiti vse, da se najde posvojitelja ali poišče drugačna rešitev za ogroženega otroka v lastni državi. Danes je očitno, da je v visoko industrijsko razvitih in ekonomsko bogatih državah vedno več zakonskih parov brez otrok, ki si želijo otroka posvojiti, na drugi strani pa je v revnih državah veliko otrok, ki jim v lastni državi ni mogoče zagotoviti normalnega telesnega in duševnega razvoja, ker bodisi nimajo staršev ali so jih ti zapustili, v domači državi pa tudi ni mogoče najti posvojitelja. V večini primerov je mogoče tudi mednarodno posvojitve skleniti v korist otroka, je pa seveda to mnogo težje storiti kot pri posvojitvi v lastni državi. Tudi posledice napačne presoje pogojev za posvojitve so v tem primeru mnogo težje, težko jih je odpraviti ali včasih celo nemogoče. Razveza mednarodne posvojitve je mnogo težja, kakor če gre za posvojitve v domači državi, kjer se uporablja le domače pravo o posvojitvi.

3. Sistem posvojitve po Haški konvenciji o posvojitvi

Kot smo že omenili je bila leta 1965 na konferenci za mednarodno zasebno pravo v Hagu sprejeta konvencija o pristojnih organih, o uporabi zakona in o priznavanju odločb v zvezi s posvojitvijo. Konvencija še ne velja, ker sta jo ratificirali le Avstrija in Švica, pričela pa bo veljati, ko jo sprejme vsaj še ena država (Velika Britanija jo je že podpisala, vendar ratifikacija še ne velja).

Po svoji pravni vsebini predstavlja konvencija določen kompromis med državami, ki štejejo pristojnost za posvojitve po državljanstvu in med državami, ki uporabljajo princip prebivališča. V večini evropskih držav prevladuje princip državljanstva, princip prebivališča pa prevladuje v anglosaksonskem svetu, v Latinski Ameriki, v nekaterih skandinavskih državah in v Švici. Konvencija uporablja za ozna-

čitev principa prebivališča izraz "stalno prebivališče", kar pomeni državo v kateri otrok dejansko živi, ne glede na prebivališče njegovih staršev.

3.1. Pristojnost organov za posvojitvev

Za posvojitvev so pristojni organi države po stalnem prebivališču ali po državljanstvu posvojitelja ali zakoncev-posvojiteljev. Če oseba nima stalnega prebivališča ali če zakonca nimata skupnega državljanstva ne moreta posvojiti otroka. Zahteva se tudi določena stalnost posvojiteljev, ker morajo biti izpolnjeni pogoji glede stalnega prebivališča ali državljanstva posvojiteljev tako v času vložitve prošnje za posvojitvev kot ob času same izvedbe posvojitve. Organi pristojni po prebivališču posvojitelja so najbolj primerni za odločitev ali posvojitelji izpolnjujejo pogoje za posvojitvev in prav tako bodo ti organi tudi kasneje lahko nadzorovali ali je bila posvojitvev sklenjena v korist otroka in kako se je ta vživel v novo okolje.

Konvencija ne priznava pristojnosti za posvojitvev organom države po državljanstvu ali stalnem prebivališču otroka, ki se oddaja v posvojitvev. Doslej se je pogosto opravljala posvojitvev po tem principu, ki pa ni zagotavljal natančnega ugotavljanja pogojev na strani posvojiteljev, ki so prihajali mogoče iz zelo oddaljene države. Organi te države tudi niso imeli interesa, da bi po resnici in natančno ugotovili pogoje za posvojitvev na strani posvojitelja, še posebno če so tudi ti organi imeli interes da njihova država dobi novega prebivalca.

3.2. Obveznost organov za poglobljeno anketo o posvojiteljih

Konvencija nalaga pristojnim organom države posvojitelja, da natančno proučijo pogoje na strani posvojitelja in če ti zagotavljajo, da bo posvojitvev resnično v korist otroka. Za to anketo so zadolženi največkrat socialni delavci, ki posedujejo ustrezno znanje za tako delo. S kakšno zavzetostjo in strokovnostjo bo opravljena anketa o posvojiteljih pa je v celoti odvisno od prizadevanj pristojnega organa in njegove pripravljenosti, da čim bolj po resnici ugotovi pogoje na strani posvojitelja in s tem zagotovi kar najugodnejše pogoje za otrokovo namestitev v novo družino.

3.3. Zakon, ki se uporablja za posvojitvev

Najpomembnejše vprašanje pri posvojitvi je, po katerem za-

konu se opravi posvojitve. Konvencija sprejema rešitev, ki je najenostavnejša za prakso in po stališču nekaterih držav edino mogoča: uporablja se zakon države posvojiteljev, bodisi da gre za pristojnost po stalnem prebivališču ali po državljanstvu posvojiteljev. Dodatno pa morajo organi, ki so pristojni za posvojitve po stalnem prebivališču posvojiteljev upoštevati še pravo države, katere državljanstvo imajo posvojitelji. Ta določba lahko pripelje v težave ali celo onemogoči izvedbo posvojitve, npr. če pravo države po stalnem prebivališču posvojiteljev zahteva za veljavnost posvojitve navzočnost staršev posvojenca, pravo države po državljanstvu posvojiteljev pa tako navzočnost izrečno prepoveduje. Taka posvojitve se seveda lahko izvede v skladu s pravom države pristojne po stalnem prebivališču posvojiteljev, vendar bo posvojitve brez pravnega učinka v državi, katere državljan je posvojitelj. To pa lahko povzroči določene težave tako posvojitelju kot posvojencu, zato so take neveljavne posvojitve nezaželjene. Če se posvojitelj vrne v državo katere državljan je, se posvojeni otrok ne bo smatral kot posvojenec in nastale bodo težave s pravnim statusom otroka. Tudi če se posvojitelj ne vrne v državo katere državljanstvo ima, posvojenec ne more dobiti njegovega državljanstva niti iz dejstva posvojitve niti z naturalizacijo.

Po pravu otrokovega državljanstva pa se urejajo vprašanja privolitve njegovih staršev. To privolitev mora preskrbeti organ pristojen po stalnem prebivališču otrokovih staršev ali njegovih namestnikov.

Uporaba večih zakonov različnih držav za posvojitve vsekakor vodi do določenih težav. Vendar pa so te težave danes mnogo manjše kot pred leti, saj se danes zakoni različnih držav le še malo razlikujejo glede pogojev za popolno posvojitve. Poleg te posvojitve pa poznajo nekatere države še različne druge oblike, ki se močno razlikujejo v pogojih in posledicah posvojitve.

3.4. Priznavanje veljavnosti posvojitve

Konvencija zahteva, da morajo veljavno posvojitve sklenjene v eni državi priznati kot veljavno tudi v vseh ostalih državah, podpisnicah konvencije. To pomeni, da je odgovorna za resničnost ugotavljanja pogojev za posvojitve oblast pred katero je bila posvojitve sklenjena in druge države nimajo pravice dvomiti v pristojnost in dobro delo države v kateri je bila posvojitve sklenjena. Ta sistem očitno temelji na vzajemnem in nasprotnem zaupanju med državami. Priznavanje posvojitve pomeni, da bo v vseh državah, ki so

pristopile h konvenciji, otrok priznan kot posvojenec. Iz družbenega vidika je to tudi cilj posvojitve.

4. Pomen Haške konvencije

Haška konvencija, čeprav še ne velja, je že dala mnogim državam vzpodbudo, da svojo zakonodajo prilagodijo njenim določbam in je tako že dosegla del svojega namena, da se zakonodaja držav na področju posvojitve čimbolj poenoti. Gre le za primere, ko imata posvojenec in posvojitelj različno državljanstvo ali imata stalno prebivališče v različnih državah. Konvencija ne nalaga podpisnicam nikakih novih obremenitev, temveč od njih zahteva le, da mednarodnim posvojitvam posvetijo vso pozornost in da skrbno preverijo vse pogoje od katerih je v odločilni meri odvisno ali bo posvojenec užival pri posvojitelju vso tisto skrb in vzgojo kot se pričakuje.

Dejstvo, da sta doslej le dve državi ratificirali to konvencijo ni posledica nesoglasij med določbami konvencije in zakonodajami posameznih držav, temveč kaže prej na počasnost dela državnih administracij, ki so udeležene pri pripravi ratifikacije v posameznih državah. Zato je potrebno, da organi, ki sodelujejo pri mednarodnih posvojitvah v posameznih državah, vspodbudijo svoje vlade k čimprejšnjemu podpisu konvencije in njeni čim širši uporabi.

Nekaj vprašanj v zvezi z zbiranjem podatkov o otroku ob vstopu v šolo "

Vida Milošević, dipl.ing.soc. dela

Usmerjanja učencev, načrtovanje njihovega nadaljnjega razvoja, si nikakor ne moremo zamišljati brez sodelovanja skupine strokovnjakov - šolskih svetovalnih služb, kamor sodijo pedagog, psiholog in socialni delavec. Zahteve, ki jih družba postavlja pred današnjo šolo so tolikšne, da jim učitelji sami ne bi bili kos. Osnovna orientacija učiteljev je izobraževanje, izpolnjevanje obveznosti, ki jih nalaga učni načrt in merjenje uspešnosti učencev - znanja. Sodelavci šolskih svetovalnih služb pa so s svojimi metodami, tehnikami in strokovnimi postopki bolj usmerjeni na področje vzgoje in usposabljanja za življenje v skupinah in v skupnostih.

Delo šolskih svetovalnih služb je namenjeno vsem učencem in temu, da poskušajo prilagajati šolo potrebam otrok, po drugi strani pa pomagajo otrokom, ki težje premagujejo zahteve šole in se počasneje vživljajo v nove situacije.

Vsak od doslej uveljavljenih strokovnih profilov v šoli ima že določeno svoje področje dela, pri čemer so bile naloge že zasnovane kot delo strokovne skupine - teama - in ni bilo postavljenih ostrih meja med delokrogom posameznih strokovnjakov.

V Sloveniji so se od svetovalnih služb po številu doslej najbolj uveljavili socialni delavci. Razlogi za to so verjetno različni - od materialnih (kot kader z višješolsko izobrazbo so socialni delavci "cenejši"), kadrovskih (socialnih delavcev zadnja leta ne primanjkuje), nedvomno pa tudi strokovnih. Za nas so najzanimivejši strokovni razlogi, oziroma vprašanje ali socialni delavec glede na področje dela, specifična strokovna znanja, metode in tehnike dela ter delovne postopke sodi v šolo v okvir svetovalnih služb?

Socialno delo je interdisciplinarna stroka. Interdisciplinarnost omogoča socialnemu delavcu integrativni pristop k reševanju problemov, to je sposobnost, da obravnava človeka

^x Sestavek je bil pripravljen za lo.posvetovanje šolskih svetovalnih delavcev Jugoslavije na temo: "Idea usmerjanja v sistemu usmerjenega izobraževanja in šolsko svetovalno delo", ki je bilo v Portorožu od 28 do 30. septembra 1977.

kot bio-psiho-socialno celoto in tako lažje razume njegove reakcije na različne dejavnike v osebnosti ali okolju, ki povzročajo težave. Poznavanje človeka, njegovega okolja, pa tudi možnosti širšega, družbenega okolja daje socialnemu delavcu dovolj možnosti za učinkovito pomoč človeku. Kot interdisciplinarno, pa vendar tudi specifično educiran, je socialni delavec širok profil, ki lahko dokaj ustrezno opravlja naloge šolske svetovalne službe, tudi če je na šoli sam in delujejo drugi profili le kot zunanji sodelavci.

Predmet dela socialnega delavca je pomoč pri socialnem vključevanju. Težave ljudi lahko izvirajo iz ovir pri zadovoljevanju potreb - bioloških, osebnih ali socialnih. Socialne težave povzročajo motnje interakcije med posameznim človekom ter skupinami in skupnostjo. Tako opredeljen predmet dela socialnega delavca se nedvomno sklada s konceptom šolskih svetovalnih služb, ki so kot celota namenjena pomoči učencem pri vključevanju (npr. sprejem šolskih novincev, poklicno osveščanje in usmerjanje itd.) pa tudi s sodobno usmerjevalno vlogo šole. Določene oblike pomoči oziroma priprav na nove situacije so namenjene vsem učencem; tisti, ki pa se težje vključujejo so lahko deležni še specifičnih oblik pomoči.

Šolske svetovalne službe imajo velik preventivni pomen, zato je treba tudi delo temu prilagoditi. Za socialnega delavca velja, da je na šoli usmerjen predvsem v akcije, namenjene vsem učencem, v analize (npr. socialna slika učencev), v spremljanje vseh učencev in obravnavo učencev s specifičnimi težavami v skupinah ali posamezno. Vrstni red nalog v primerjavi s poklicnimi tovariši, ki delajo na drugih področjih, npr. na centrih za socialno delo, je ravno obraten. Na šoli ima socialni delavec tudi vse pogoje za poglobljen, svetovalni pristop pri odpravljanju socialnih težav.

Dosedanje izkušnje kažejo, da so metode socialnega dela ustrezne za delo šolskih svetovalnih služb. Poglejmo še, če tudi delovni postopek, ki se je uveljavil v socialnem delu (pri vseh glavnih metodah, z nepomembnimi razlikami v poimenovanju) ustreza tudi delu na šoli. Delovni postopek poteka v štirih fazah:

a) Uvedba postopka

"Postopek" se za šolskega socialnega delavca uvede ob prijavi otroka v šolo. "Stranke" socialnega delavca so vsi učenci brez izjeme. V tej fazi mora socialni delavec preučiti vse gradivo, ki mu je na razpolago, da na osnovi tega problem predhodno opredeli. V šolski situaciji bi predhodna opredelitev problema pomenila selekcijo tistih učencev, ki po dotlej znanih podatkih potrebujejo

posebno pomoč (npr. enuretiki, otroci z govornimi in slušnimi motnjami ipd).

b) Zbiranje podatkov

Podatki o stranki, njeni socialni težavi in okolju, so predpogoj za dobro strokovno delo. Cilj zbiranja podatkov je vedno v tem, da socialni delavec (ali drugi strokovnjak) s pomočjo interpretacije dobljenih informacij spozna problem, osebnost ali življenjske razmere stranke, da bi lahko izbral najustreznejšo obliko pomoči. Podatke zbira kot pripomoček za pravilnejšo opredelitev socialne težave (diagnoze) in predvidevanje njenega nadaljnega razvoja (prognoze), kar pomeni posredno pomoč stranki - za boljše poznavanje njenih potreb in načina kako jih najlaže zadovoljuje, njenih stisk, konfliktov, življenjskih navad, socialnih vlog, življenjskega in delovnega okolja.

Istočasno pomenijo zbrani podatki tudi posredno pomoč socialnemu delavcu, saj mu, če so popolni, omogočijo hitrejše in uspešnejše delo, s tem pa tudi osebno zadovoljstvo. Nevarno pri zbiranju podatkov je, da socialni delavec prehitro zaključuje in si ustvari o problemu lastno sliko, ki ni v skladu z dejansko situacijo, zato je pri delu potrebna precejšnja mera sistematičnosti, natančnosti in občutljivosti. Edino socialna težava narekuje katere podatke je treba zbrati, kje jih je treba iskati ipd. Najbolje je, če si socialni delavec pred dokončno odločitvijo o zbiranju podatkov, zastavi nekaj vprašanj in ravna v skladu z odgovori nanje:

- katere podatke potrebujemo ?
- od koga jih bomo dobili ?
- kako jih bomo zbirali ?
- komu jih bomo posredovali ?

Nedvomno je tudi ta faza ustrezna za delo šolskih socialnih delavcev, vendar le za učence, ki jih zaradi posebnih težav obravnava socialni ali drugi strokovni delavec.

c) Opredelitev socialne težave

Socialni delavec opredeli socialno težavo (diagnozo) takrat, ko ima zbranih že dovolj podatkov o stranki, njeni težavi in okolju, ter je na osnovi tega sposoben analizirati problem. Pravilna opredelitev problema je odvisna od primernosti zbranih podatkov in njihove ustrezne interpretacije; od pravilne opredelitve pa je od-

visen uspeh pri nujenju pomoči. Zato je ta faza izredno pomembna, zahteva strokovno znanje, pa tudi poznavanje človekovih reakcij in pomen dejavnikov v okolju. V okviru popolne šolske svetovalne službe je socialni delavec v ugodnejši situaciji, ker problema ne opredeljuje sam, temveč skupaj z drugimi strokovnjaki - psihologom, pedagogom in po potrebi še drugimi.

d) Strokovna obravnava

Vrste strokovne obravnave, ki jih strankam nudijo socialni in drugi strokovni delavci, so odvisne od tega, kako je bil problem opredeljen in od realnih možnosti za nudenje ustrezne pomoči. V teoriji socialnega dela so znane sledeče vrste, ki jih nudijo:

1. kratka intervencija
2. miljejska pomoč
3. izvajanje vzgojnih ukrepov
4. svetovanje

Prav gotovo ni dvoma o tem, da se vse omenjene vrste pomoči z uspehom uporabljajo tudi v socialnem delu v šoli.

Kot delavec šolske svetovalne službe lahko socialni delavec uporablja svoje metode in tehnike dela in vodi delo po postopku, ki ga obvlada. Vprašanje pa je, katere od faz delovnega postopka je potrebno uvesti za vse učence na šoli, katere pa samo za nekatere.

Ni dvoma, da je prva faza - uvedba postopka potrebna za vse učence in to takrat, ko se vpisujejo v šolo. Vendar pa v tej fazi še ni potrebno zbirati veliko podatkov, saj ni jasno, če jih bo sploh kdo potreboval. Vpisovanje novincev v šolo bi iz aspekta socialnega dela bilo treba jemati bolj kot akcijo, namenjeno temu, da se zberejo osnovni podatki o bodočih učencih (npr. zdravstveni izvid, podatki o socialni zrelosti) in, da po drugi strani tudi novinci in njihovi starši dobe čimboljšo predstavo o šoli in njenih zahtevah.

Pred nekaj leti uvedena anamneza o šolskem novincu in uporaba podatkov, ki jih posreduje, je doslej dala dobre rezultate. Šolskim socialnim delavcem je pomenila tudi pomoč pri iskanju strokovne identitete v okviru šolskih svetovalnih služb. Vendar pa je lahko vloga šolskega socialnega delavca že na samem začetku, še pred vključitvijo učencev v šolo, tudi še v čem drugem, ne zgolj v bolj ali manj formalnem zbiranju anamnestičnih podatkov. Mislimo

na to, da lahko socialni delavec, ki je bolj kot drugi profili šolskih socialnih služb, usmerjen v otrokovo okolje, staršem ponudi sodelovanje šole, pove kje in kdaj je povezovanje nujno in kakšne uspehe lahko rodi.

Poskušali bomo navesti nekatere strokovne dileme, ki se pojavljajo ob anamnezi o šolskem novincu: ne zdi se nam potrebno, niti strokovno ustrezno, da se pred vstopom otroka v šolo zbirajo podatki za anamnezo o šolskem novincu. Anamnestične podatke o učencu lahko socialni delavec zbira po potrebi in le za tiste otroke, ki jih bo sam ali drugi delavec šolskih svetovalnih služb posebej obravnaval. Snamevanje anamnestičnih podatkov sodi v fazo zbiranja podatkov, za njo pa smo rekli, da mora biti jasno usmerjena k problemu oz. k temu, da nam problem osvetli in ga pomaga rešiti. Če problema, socialne ali druge težave ni, oziroma zanjo ne vemo, so lahko podatki (v našem primeru anamneza), le kar najbolj splošni. Če je le težava, oziroma problem dovolj močan razlog za strokovno upravičenost do zbiranja podatkov, se lahko vprašamo tudi, če smo ob vstopu otroka v šolo do tega upravičeni? Otroka in njegovo okolje skušamo ob vstopu v šolo kar najbolje spoznati in temu naj bi služila tudi anamneza o šolskem novincu. Bržkone pa bi v ta namen lahko uporabili tudi kakšno drugo tehniko, ki bi dala podobne rezultate - na primer intervju, opazovanje ipd.

Vprašamo se lahko tudi, če so z anamnezo zbrani podatki najustreznejši, prav tisti, ki jih šola in njene svetovalne službe potrebujejo za načrtovanje otrokovega razvoja. Ne glede na to je treba enkrat zbrane anamnestične podatke redno dopolnjevati. Prav gotovo podatki, zbrani v anamnezi o šolskem novincu povedo veliko o otroku, vendar le o tistem, ki jih zna brati. Anamneza o šolskem novincu je namenjena predvsem učitelju, da mu pomaga pri spoznavanju učenca, njegovega dosedanjega razvoja in okolja v katerem živi. Anamnestični podatki so lahko resnično v pomoč za razumevanje otroka, po drugi strani pa ga lahko stigmatizirajo še preden je prestopil šolski prag. Občutljivi in "nevarni" so zlasti podatki o družini ter opis osebnosti in vedenja otroka saj lahko v precejšnji meri vzbujajo predsodke (npr. konkubinatski staršev, alkoholizem ali duševna bolezen v družini, trma pri otroku ipd.). Nevarnost je, da bi otroke "kategorizirali" po tem kdo in kaj so njihovi starši ali po določenih lastnostih, ne pa po njihovih sposobnostih in znanju. To pa pomeni, da obstaja nevarnost, da podatki o učencu sploh niso ali pa so lahko napak izkoriščeni.

Glede na vse povedano predlagamo, da socialni delavec (ali drugi delavec šolske svetovalne službe) ob vpisovanju otroka v šolo vodi s starši polstandardizirani intervju, pri

čemer bo lahko dobil vse podatke, ki jih strokovni delavci v začetku potrebujejo. Predvidi pa naj tudi čas, da bo lahko tudi sam odgovarjal na vprašanja staršev o šoli. Verjetno bi bila napetost staršev med intervjujem manjša, če socialni delavec ne bi sproti zapisoval podatkov v anamnestično shemo. Po opravljenem intervjuju bi lahko socialni delavec na kratko opisal svoja zapažanja na poseben list in ga dodal prijavnemu listu za vpis v prvi razred. Prepričani smo, da bi iz nekaj prostih stavkov o otroku in njegovi družinski situaciji, dobili prav toliko objektivno sliko kot sedaj z anamnezo o šolskem novincu. Seveda pa bi socialni delavec tudi ob intervjuju lahko postal pozoren na posebnosti (počasen razvoj, vzgojna zanemarjenost, neustrezni odnosi v družini ipd.) in otroka ob vstopu v šolo pozorneje spremljal ali pa opozoril nanj ustrezne službe. Prvi stik staršev s predstavnikom šole bi bil za starše na ta način nedvomno bolj vzpodbuden.

Anamnezo o učencu bi socialni delavec izdelal kasneje, ko in, če bi se pojavila potreba po tem. Takšna anamneza bi lahko bila popolnejša, usmerjena na okoliščine, ki so povezane z aktualno težavo. Podatke za anamnezo lahko socialni delavec črpa iz več virov: od učitelja, vzgojitelja v varstvenem oddelku, sošolcev, svetovalnih služb, staršev, bratov ali sester in po potrebi še od drugod. Podatkom, ki jih nekdo, ki otroka pozna (npr. starši, učitelj) verbalno posreduje bi lahko šolski socialni delavec dodal še tiste, ki bi jih sam dobil v razgovorih z učencem in z opazovanjem njegovega vedenja v različnih situacijah.

Naš namen nikakor ni bil, da bi kritizirali dosedanje delo šolskih socialnih delavcev in njihovih delovnih pripomočkov. Hoteli smo le ob primeru anamneze o šolskem novincu opozoriti na to, da vseh podatkov, ki jih zbiramo vedno ne potrebujemo, da do njih vedno nimamo pravice in, da lahko otroku celo škodujejo. Menimo, da je tudi Anamneza o šolskem novincu v prvi fazi, ko se je socialno delo na šoli šele uveljavilo bila nujna, ker je tako socialni delavec s svojim delovnim pripomočkom enakovredno sodeloval v teamu. Ta potreba pa je sedaj prav gotovo že odpadla, socialni delavci na šolah se lahko strokovno udeležujejo tudi brez zbiranja tistih podatkov, ki niso zares potrebni za usmerjanje otrokovega razvoja.

V i r i:

1. Anamneza o šolskem novincu, Izdal Pedagoški inštitut, Lj.
2. G. Hill, E. Braun Lucky: Guidance for Children in Elementary School, Appleton-Century-Crofts, New York, 1969
3. B. Jurman: Načrt za razporeditev in delovanje šolskih svetovalnih delavcev v mreži osnovnih šol v SRS, Ped. inštitut
4. V Milošević: Uvod v socialno delo (skripta) VSSD, 1977

Odpuščeni obsojenci kot (stalne) stranke socialnega skrbstva.

Mag. Franci Brinc

Uvod

Temu sestavku bi lahko dali naslov tudi : "Odpuščeni obsojenci v začaranem krogu". Kajti v resnici lahko ugotovimo, da se določen delež prestopnikov vedno znova vrača v zapore. Na tej poti : zapor-prostost-zapor, se srečujejo pogosto tudi s socialnim skrbstvom. Njegovi strokovni posegi pa so pogosto premalo načrtni in strokovno pripravljene in utemeljene. Iz tega izvira tudi majhna uspešnost dela z odpuščenimi obsojenci. Vprašanje, ki nas pri tem najbolj zanima je, ali nedejavnost ali premalo strokovno opravljeno delo socialnega skrbstva prispeva in v koliki meri k povratništvu. Ali bi bilo mogoče napraviti delo socialnega skrbstva z odpuščenimi obsojenci bolj uspešno ? Ali imajo socialni in drugi delavci dovolj znanja za delo z odpuščenimi obsojenci ali imajo dovolj materialnih sredstev za ustrezne oblike pomoči in ali razpolagajo s časom za izvedbo vseh načrtovanih ukrepov ? Ali je uspeh v nujenju pomoči odpuščenim obsojencem bolj odvisen od objektivnih razmer v katerih deluje socialno skrbstvo ali od subjektivnih lastnosti posameznih socialnih delavcev, ki nudijo pomoč ?

To je le nekaj vprašanj namenjenih razmišljanju o tem, kaj in kako danes delamo z odpuščenimi obsojenci in kaj bi na tem področju še morali storiti. V tem sestavku nikakor ni mogoče razpravljati o vseh teh vprašanjih. Zato se bomo osredotočili le na prikaz dela socialnega skrbstva z odpuščenimi obsojenci, kakor smo to delo lahko ugotovili iz spisov za odpuščene obsojence. Že ta prikaz bo osvetlil nekatere pomanjkljivosti v socialnem delu in bo lahko prispeval k razmišljanju kaj bi se dalo in moralo še storiti kot prispevek k dokončni resocializaciji odpuščenih obsojencev. Če bo sestavek dosegel ta namen, bo izpolnil v celoti svojo nalogo.

1. Gradivo za sestavek

V raziskavi o pomoči odpuščenim obsojencem ¹⁾ smo ugotavljali

- 1) Magistrska diplomska naloga na pravni fakulteti v Ljubljani z naslovom: "Organizacija metode dela in uspešnost pomoči odpuščenim obsojencem", ki jo je avtor zagovarjal 20.2.1976

med drugim tudi način sodelovanja med kazenskimi poboljševalnimi zavodi in občinskimi skupnostmi socialnega skrbstva pri načrtovanju in izvedbi pomoči odpuščenim obsojencem.

Ob pregledu spisov za 132 obsojencev, ki so v kazenskih poboljševalnih zavodih (Celje, Maribor Ljubljana, Dob) prestali kazen nad 6 mesecev in bili odpuščeni na prostost v začetku leta 1974, smo ugotovili, da so kazenski poboljševalni zavodi obvestili občinske skupnosti socialnega skrbstva o potrebni pomoči le za tri obsojence.

Ko pa smo v jeseni leta 1975 opravljali v kazenskih poboljševalnih zavodih intervju s 66 obsojenci, nekaj dni pred njihovim odpustom na prostost, je 5 obsojencev odgovorilo, da vedo, da je kazenski poboljševalni zavod poslal občini obvestilo, da bodo potrebovali pomoč po odpustu. Vseh 5 obsojencev je navedlo tudi ime občine, kateri je zavod poslal obvestilo.

Tako smo ugotovili, da so kazenski poboljševalni zavodi od skupno 198 odpuščenih obsojencev poslali pismena obvestila občinam o potrebni pomoči le za 8 obsojencev. Občine smo zaprosili za spise teh odpuščenih obsojencev.

Zaradi majhnega števila primerov, bomo za vsakega obsojenca podali historiat njegove prestopniške preteklosti in opisali opravljeno (in v spisih dokumentirano) delo občinskih skupnosti socialnega skrbstva. Na koncu pa bomo podali skupne značilnosti o delu kazenskih poboljševalnih zavodov in občinskih skupnosti socialnega skrbstva pri načrtovanju in izvajanju postpenalne pomoči.

2. Primeri odpuščenih obsojencev

Najprej bomo za vsakega odpuščenega obsojenca navedli nekaj osnovnih podatkov ki smo jih zbrali v kazenskih poboljševalnih zavodih (za tri v spisih, za ostale pa v intervjuju ki ga je imel z njimi avtor tega sestavka v oktobru mesecu 1975 leta) nato pa bomo navedli podatke iz spisov obsojencev pri občinski skupnosti socialnega skrbstva. Po potrebi bomo podali historiat prestopniške dejavnosti obsojenca, kakor je razviden iz tega spisa. Na koncu pa bomo prikazali še pomoč, ki jo je prejel obsojenec po odpustu pri občinski skupnosti socialnega skrbstva.

Prvi primer

a) Podatki o obsojencu: Obsojenec je bil ob odpustu star 27

let, samski in brez otrok. Končal je manj kot 4.razrede osnovne šole in je brez poklica. Obsojen je bil na eno leto zapora zaradi kaznivih dejanj zoper premoženje (čl. 254a KZ). Bil je več kot 4-krat predkaznovan. Ni prosil za pogojni odpust. Pred storitvijo kaznivega dejanja ni bil zaposlen. Med prestajanjem kazni je imel malo obiskov. Imel je slab odnos do dela, do delovnih dolžnosti in do drugih obsojencev. Ob odpustu je imel 13 din prihrankov. Zavod mu ni dal denarne pomoči ob odpustu.

Odpuščen je bil 9.1.1974.

- b) Podatki iz spisa socialne službe (spis pregledan 16.10.1975):

Kazenski poboljševalni zavod je obvestil občinsko socialno službo o odpustu obsojenca dva dni po dejanskem odpustu in predlagal pomoč pri nastanitvi in zaposlitvi.

- c) Pomoč po odpustu: V spisu občinske socialne službe smo našli le obvestilo kazenskega poboljševalnega zavoda. Socialni delavec je pojasnil, da se odpuščeni obsojenec ni zglasil, zato mu ni bila nudena pomoč.

Iz tega sklepamo, da je ostal po odpustu s 13 din v "žepu", brez zaposlitve in nastanitve.

Drugi primer:

- a) Podatki o obsojencu: Obsojenec je bil ob odpustu star 33 let, samski, brez otrok. Pred storitvijo kaznivega dejanja ni bil zaposlen. Obsojen je bil na 8 mesecev zapora zaradi kaznivih dejanj zoper premoženje (člen 249/I KZ). Bil je več kot 4-krat predkaznovan. Za pogojni odpust ni prosil. Odpuščen je bil bolan in za delo nesposoben. Ob odpustu je imel 431 din prihrankov. Zavod mu je dal denarno pomoč v znesku 200 din.

Odpuščen je bil 20.3.1974.

- b) Podatki iz spisa socialne službe (spis pregledan 29.10.1975):

Kazenski poboljševalni zavod je prvič obvestil občino o odpustu obsojenca 17.10.1973 in drugič 7.1.1974. Občina je odgovorila da bo "vse uredila za varstvo obsojenca po odpustu".

Zavod je predlagal za obsojenca pomoč pri preživljanju, nastanitvi in zdravljenju.

H i s t o r i a t o b s o j e n c a

Obsojenca srečamo kot koristnika pomoči socialnega varstva prvič leta 1964, ko je prejel pomoč občine po odpustu s prestajanja kazni v KPD Dob.

Drugič srečamo obsojenca, ko se je 14.2.1966 zglasil na občini in prosil pomoč po odpustu s prestajanja kazni v KPD Dob.

Tretjič srečamo obsojenca 4.10.1966, ko je prosil pomoč po odpustu s prestajanja kazni v zaporih v Novi Gorici. Občina mu je dala denarno pomoč in uredila zdravstveno varstvo. Na RK je prejel obleko, perilo in obutev.

Četrtrič srečamo obsojenca, ko je 2.12.1971 KPD Dob obvestil občino, da bo 28.2.1972 obsojenec preстал 2 leti in 2 meseca strogega zavora. Po poročilu zavoda, je bila obsojencu pripravljena poskrbeti zdravljenje, nato pa še nastanitev in zaposlitev klinična bolnišnica za psihiatrijo Ljubljana. KPD Dob v svojem dopisu navaja: "Za primer bi se bilo res potrebno zavzeti, ker je že tudi čas, da bi se obsojenec enkrat stabiliziral in začel živeti urejeno življenje. Vse kaže, da se sam ne bo osamosvojil in potrebuje nekoga, ki bi ga vodil in občasno kontroliral Predlagamo, da se za primer obsojenca nekoliko bolj zavzamete, ker se nudi prilika za njegovo eksistenco".

Občina je odgovorila, da se s predvideno rehabilitacijo obsojenca strinja in da je pripravljena poravnati stroške oskrbe za čas dveh mesecev, dokler se bo odpuščeni obsojenec uvajal v samostojno življenje in delo pod nadzorstvom klinične bolnišnice za psihiatrijo Ljubljana.

1.2.1972 se je na občini zglasil odpuščeni obsojenec. Prejel je denarno pomoč 50 din "za potne stroške do Ljubljane in za stroške prehrane".

29.2.1972 je klinična bolnišnica za psihiatrijo Ljubljana obvestila občino o prizadevanjih bolnišnice, da bi se našla ustrezna pomoč za odpuščenega obsojenca.

4.5.1972 se je na občini zglasil odpuščeni obsojenec in sporočil, da se od 25.3.1972 nahaja na zdravljenju v psihiatrični bolnišnici Idrija.

16.5.1972 je občina dodelila odpuščenemu obsojencu stalno denarno pomoč v mesečnem znesku 50 din in mu priznala pravico do zdravstvenega varstva. 30.9.1972 pa je občina odpuščenemu obsojencu ukinila denarno pomoč, ker se je 25.9.1972 zaposlil v delovni organizaciji v bližini Ljubljane.

Petič srečamo obsojenca, ko je v zaporih Ljubljana 20.3.1974 prestal 8 mesecev zapora. Zaporci so sporočili, da bo obsojenec po odpustu brez bivališča in zaposlitve, poleg tega pa je po mnenju psihiatra in splošnega zdravnika "psihopatska osebnost, nezmožna za delo". Zaporci predlagajo oddajo odpuščenega obsojenca v dom onemoglih, ker bi se lahko "edino na ta način izognil, da ne bo ponovno zašel v kazniva dejanja".

Občina je obvestila zapor, da bo za odpuščenega obsojenca poskušala najti oskrbo v domu onemoglih.

- c) Pomoč po odpustu: 21.3.1974 se je odpuščeni obsojenec zglasil na občini. Ker niso uspeli najti še mesta v domu onemoglih, so mu predlagali, da bi šel h kakšni družini na vas, kjer bi jim po svojih možnostih pomagal pri lažjih kmečkih delih". S tem predlogom se je odpuščeni obsojenec strinjal in poudaril, "da si prav želi iti na kmete, kjer bo lahko svobodno zadihal".

Še isti dan sta se dve socialni delavki "podali na pot iskati primerno družino zanj". Obiskali sta pet vasi in v zadnji je "gospa N.N. po daljšem prigovarjanju obljubila, da ga sprejme, vendar le začasno".

Naslednji dan sta socialni delavki odpeljali odpuščenega obsojenca v izbrano družino. Svoje vtise ob slovesu z odpuščenim obsojencem sta strnili v ugotovitev: "Videti je, da se bo tam dobro počutil". Občina mu je dodelila denarno pomoč 100 din za drobne osebne potrebe in uredila zdravstveno varstvo, "ostalo si bo pa zaslužil s svojim delom".

Že 3.4.1974 pa je socialna delavka zapisala: "Gospa N.N. nas je že v prvem tednu obvestila, da odpuščenega obsojenca ne bo mogla obdržati. Zdi se ji, da ni zdrav, vsak kozarec vina mu zelo škoduje. Odločno je povedala, da ga obdrži le še kakšen dan, dokler ne dobimo drugega mesta zanj. Predvsem se boji, da se mu kaj ne zgodi pri njih".

Zato je bil odpuščeni obsojenec 5.4.1975 oddan v dom za stare, kjer je ostal le tri mesece. Upravnik je obvestil občino, da odpuščeni obsojenec precej moti okolico, da je večkrat pod vplivom alkohola in da stalno zapušča dom. Zato je sam premestil odpuščenega obsojenca v drug dom. Od tu je bil 12.2.1975 znova premeščen v drug dom za bolne oskrbovance.

Iz spisa je razvidno, da je bil razgovor z odpuščenim ob-

sojencem opravljen na socialni službi občine že naslednji dan po odpustu. Razvidne so številne osebne, telefonične in pismene intervencije socialne delavke zaradi nudenja pomoči odpuščenemu obsojencu. Odpuščeni obsojenec je prejel denarno pomoč, nastanitev, zdravstveno varstvo in zagotovljeno mu je bilo določeno vodenje in nadzorstvo. V času od odpusta obsojenca do pregleda spisa, je občina porabila za njegovo varstvo najmanj 40.000 din. Odpuščeni obsojenec je še v domu za onemogle, tako da njegovo varstvo še traja. Prejel je več pomoči, kot jo je predlagal zanj kazenski zavod.

Tretji primer

- a) Podatki o obsojencu : Obsojenec je bil ob odpustu star 34 let, poročen, oče dveh mladoletnih otrok. Končal je šolo za kvalificirane delavce. Obsojen je bil na 8 mesecev zapora (kaznivo dejanje po členu 174 KZ). Prej še ni bil kaznovan. V kazenskem postopku je bil pregledan po psihiatru, ki je podal diagnozo: kronični alkoholizem, zato mu je bil izrečen varnostni ukrep obveznega zdravljenja alkoholikov in narkomanov. Med prestajanjem kazni je imel slab odnos do dela, do delovnih dolžnosti in do obsojencev. Zakonski odnosi so bili neurejeni. Ni prosil za pogojni odpust. Ob odpustu je imel 1483 din prihrankov.

Odpuščen je bil 2.4.1974.

- b) Podatki iz spisa socialne službe (spis pregledan 16.10. 1975):

Zavod je obvestil občino 4 dni pred odpustom obsojenca, da bo obsojenec potreboval pomoč pri zdravljenju in urejanju družinskih razmer.

H i s t o r i a t o b s o j e n c a

Spis za odpuščenega obsojenca je bil na občini začet leta 1958, ko je bil obravnavan še kot mladoletni prestopnik. Historiata pa ne navajamo, ker je bil sedaj prvič kaznovan.

- c) Pomoč po odpustu: Že med prestajanjem kazni je socialna služba nudila družini obsojenca denarno pomoč in urejala zakonske odnose. Obsojenec se med prestajanjem kazni ni zdravil zaradi alkoholizma, zato so bila prizadevanja socialne službe usmerjena v pripravo na zdravljenje. Socialna služba je urejala tudi odnose z ženo, ki je grozila z razvezo, če se ne bo zdravil zaradi alkoholizma. Družina je

prejemala denarno pomoč še po odpustu obsojenca. Socialna služba je pomagala odpuščenemu obsojencu pri iskanju zaposlitve in reševanju stanovanjskega vprašanja. Obsojenec se je zaposlil 24 dan po odpustu.

Odpuščeni obsojenec je prejel več pomoči, kot jo je predlagal kazenski zavod. Pomoč lahko ocenimo kot uspešno. V času pregleda spisa je obravnava še trajala. Postopek na sodišču za razvezo miruje ker je odpuščeni obsojenec ugodil zahtevam žene - in po presoji socialne delavke - tudi uspešno začel z zdravljenjem alkoholizma.

Četrty primer

a) Podatki o obsojencu: Obsojenec je bil ob odpustu star 26. let. Je samski in brez otrok. Je brez izobrazbe in brez poklica. Prestal je eno leto in dva meseca zapora zaradi kaznivih dejanj zoper premoženje (čl. 249/1 in 250/1 KZ), pred tem pa je prestal že dve prostostni kazni. Pred storitvijo kaznivega dejanja ni bil zaposlen. Med prestajanjem kazni je prejel le malo pošte obiskov pa ni imel. Prvič je bil obravnavan na sodišču, ko je bil star 23 let. Za pogojni odpust ni prosil. Na prostosti nima prijateljev. Med prestajanjem kazni zaradi bolezni ni bil zaposlen in se tudi po odpustu ne bo zaposlil. Vrnil se bo v kraj prejšnjega prebivališča, ne ve pa kje bo stanoval. Ob odpustu je bil brez prihrankov in nihče od svojcev mu ne bo pomagal pri preživljanju. O težavah po odpustu se je z njim pogovarjal socialni delavec. Kazenski popoljševalni zavod in občinsko socialno službo bo prosil za denarno pomoč in za pomoč pri nastanitvi. Pričakuje da mu bo dal zavod 150 din denarne pomoči.

b) Obsojenec je bil odpuščen 11.10.1975.

b) Podatki iz spisa občinske socialne službe (spis pregledan 29.12.1975):

Kazenski popoljševalni zavod je poslal obvestilo občini skoraj dva meseca pred predvidenim odpustom obsojenca. Zavod navaja da obsojenec ni bil sposoben za nobeno delo zaradi akutne revme. Tudi po odpustu ne bo sposoben za delo. Ker nima urejenega bivališča, zavod predlaga, da se mu uredi bivanje v domu, kjer bo imel vso oskrbo. Občinska socialna služba je obvestila zavod naj se obsojenec vrne domov k staršem, kasneje pa bo urejala njegovo namestitvev v delovno varstveni dom Ponikve "če bo obsojenec sposoben za lažje delo".

- c) Pomoč po odpustu: Oduščeni obsojenec se je večkrat zglasil na občini in prosil za stanovanje in zaposlitev. Prejel je le začasno denarno pomoč za prehrano (višina ni navedena).

Občina je prosila delovno varstveni zavod Ponikve za sprejem oduščenega obsojenca, zavod pa je odgovoril, da ga ne more sprejeti "ker ne izpolnjuje pogojev za sprejem v zavod in ker sploh ni ugotovljena invalidnost".

Poskus najti oduščnemu obsojencu mesto v delovno varstvenem zavodu ocenjujemo kot delno ustrezen ne le zaradi pomanjkljive dokumentacije o zdravstvenem stanju oduščenega obsojenca temveč tudi iz razloga ker je kazenski poboljševalni zavod v svojem obvestilu navedel, da obsojenec ni sposoben za delo in potrebuje stalno oskrbo in nego v ustreznem domu. Oduščeni obsojenec ni imel nastanitve po odpustu (tudi pred nastopom kazni "se je potikal okoli"), vendar v tej smeri ni prejel pomoči. Iz spisa ni mogoče ugotoviti, kje je prebival oduščeni obsojenec in kako se je preživljal po odpustu.

Peti primer

- a) Podatki o obsojencu: Obsojenec je bil ob odpustu star 29 let samski, brez otrok. Končal je šolo za kvalificirane delavce. Prestal je 3 leta strogega zapora. Za pogojni odpust je prosil, vendar je bila prošnja zavrnjena. Obsojenec je bil zaradi kaznivih dejanj zoper premoženje (čl. 250/I KZ). Prestal je tretjo kazen odvzema prostosti. Prvič je bil obravnavan na sodišču, ko je bil star 17 let.

Pred storitvijo kaznivega dejanja ni bil zaposlen. Njegova največja težava po odpustu bo najti zaposlitev. Po odpustu ne bo vrnil v kraj prejšnjega prebivališča, temveč se bo preselil k bratu. Ob odpustu bo imel loo din prihrankov. Pri preživljanju mu bo pomagal brat.

O težavah po odpustu se je z njim pogovarjal socialni delavec. Za denarno pomoč bo prosil kazenski poboljševalni zavod in občino.

Obsojenec je bil oduščen 4.10.1975.

- b) Podatki iz spisa socialne službe: (spis pregledan 22.12.1975)

Občina je prejela obvestilo o odpustu obsojenca dva dni po njegovem odpustu. V obvestilu zavod navaja, da je ob-

sojenec kot osebnost sila problematičen in ga poznajo že dolgo časa, saj je bil doslej že 3-krat na prestajanjnju kazni v njihovem zavodu. Tudi ta kazen ni dosegla obsojenčeve resocializacije in se vrača na prostost nespremenjen. Obsojenec bo potreboval pomoč "pri vključevanju v normalno življenje". Med prestajanjem kazni je bil obsojenec zelo malo zaposlen, ker nima nikakršnih delovnih navad. Z delom si je prislužil 248 din prihrankov.

H i s t o r i a t o b s o j e n c a

Na občini se vodi spis za odpuščenega obsojenca od leta 1963, ko je kot mladoletnik izvršil tatvino kolesa. Bil je problematičen v šoli, slabo se je učil in je rad pohajkaval. Sodišče mu je 4.3.1964 izreklo vzgojni ukrep strožjega nadzorstva skrbstvenega organa. Že pred tem je odšel na odslužitev vojaškega roka, po 3 tednih se je vrnil kot začasno nesposoben. Skrbstveni organ mu je pomagal pri iskanju zaposlitve, vendar se ni hotel zaposliti. Iz poročila skrbstvenega organa sodišče z dne 8.12.1964 izhaja, da je mlajši polnoletnik že dva meseca v zaporu. Ni bil v delovnem razmerju, temveč se je preživljal s sezonskim delom in z manjšimi tatvinami. Vdan je pijančevanju.

12.7.1967 je obsojenec prestal 3 leta strogega zapora. Na občini je prosil za pomoč pri preživljanju. Skrbstveni organ mu ni dal nobene pomoči, napotil ga je "naj prosi brata ali koga drugega, da mu posodi denar do prve plače".

18.8.1971 je obsojenec pismeno prosil občino, naj mu plača stroške zdravljenja alkoholizma, ker mu je sodišče izreklo varnostni ukrep obveznega zdravljenja alkoholizma. Občina na prošnjo ni odgovorila.

10.9.1971 je klinična bolnišnica za psihiatrijo Ljubljana prosila občino, naj omogoči obsojencu po odpustu zdravljenja proti alkoholizmu.

2.12.1971 je klinična bolnišnica za prihiatrijo Ljubljana obvestila občino, da je bil obsojenec 2.lo. sprejet na zdravljenje alkoholizma, pa je že 10.10. pobegnil in ga je milica odpeljala nazaj na prestajanje kazni.

14.1.1972 je kazenski poboljševalni zavod obvestil občino, da je obsojenec prestal dve leti strogega zapora in bil 12. 1. odpuščen. Zavod v obvestilu navaja: "Obsojenec je močna psihopatska osebnost z močno poudarjeno antisocialnostjo ter nagnjen k prekomernemu uživanju alkohola. Kazen ni dosegla svojega namena in ni resocializiran". Zavod prosi občino, naj obsojencu pomaga v vseh

težavah, prvestveno pa pri iskanju zaposlitve.

V spisu ni podatkov o nudeni pomoči.

c) Pomoč po odpustu

Iz zaznamka socialne delavke z dne 20.11.1975 je razvidno, da je dvakrat pisмено vabila odpuščenega obsojenca. Drugo vabilo je prišlo nazaj s pripombo, da je odpotoval. Po informacijah na matičnem uradu, se odpuščeni obsojenec ni odjavil. Socialna delavka v zaznamku navaja: "Tako sedaj ne vemo, kje živi, niti kaj dela. Z njim ne moremo vspostaviti stikov in mu nuditi pomoči. Pripravljeni smo bili posredovati za zaposlitev, ker ga ni bilo, smo spis dali aa.".

Šesti primer

a) Podatki o obsojencu: Obsojenec je bil ob odpustu star 34 let, samski, oče enega otroka, končal je popolno osnovno šolo. Je brez poklica. Prestal je dve leti strogega zapora. Za pogojni odpust ni prosil, ni imel urejenih pogojev za življenje na prostosti. Bil je obsojen zaradi kaznivih dejanj zoper premoženje (čl. 250/I KZ). Po lastni izjavi prestaja četrto prostostno kazen. Prvič je bil obravnavan na sodišču, ko je bil star 24 let.

Med prestajanjem kazni ni prejemal pošte, ni imel obiskov, na prostosti nima prijateljev. Pred storitvijo kaznivega dejanja ni bil zaposlen. Imel bo 590 din prihrankov, pri preživljanju mu bo pomagala sestra. O težavah po odpustu se je pogovarjal z njim socialni delavec. Po odpustu bo prosil socialno službo občine za pomoč pri nastanitvi in zaposlitvi.

Obsojenec je bil odpuščen s prestajanja kazni 8.10.1975.

b) Podatki iz spisa občinske socialne službe (spis pregledan 22.12.1975):

Kazenski poboljševalni zavod je obvestil občino o odpustu obsojenca 7.10.1975. V obvestilu navaja, da obsojenec ni zdrav, ima poškodovana oba kolka, težko hodi in je sposoben le za lažje delo, pri katerem ni potrebno veliko hoditi ali stati. Ob odpustu bo imel 590 din prihrankov (podatek se ujema z navedbo samega obsojenca). Zavod navaja: "Obsojenec predstavlja resnično težak socialni problem, saj nima stalnega prebivališča, želi pa na vsak

način ostati v mestu. Ima sicer že dve poročeni sestri, s katerima pa nima urejenih odnosov, ker ga vse sorodstvo odklanja zaradi njegovega asocialnega vedenja. Poleg tega pa je nagnjen k prekomernemu pitju". Zavod prosi socialno službo, naj pomaga odpuščenemu obsojencu pri nastanitvi in zaposlitvi.

H i s t o r i a t o b s o j e n c a

Spis se vodi že od leta 1967, ko se je 31.7. zglasil odpuščen obsojenec in izjavil, da je preстал dve leti in sedem mesecev zapora. Prosil je za denarno pomoč za preživljanje do zaposlitve. Nima osebne izkaznice, obljublja pa, da si jo bo nabavil. 14.8. je prejel 100 din denarne pomoči.

Ponovno najdemo zapis o odpuščenemu obsojencu leta 1969, ko je 17.4. preстал deset mesecev zapora, vendar ni iskal pomoči na občini.

Leta 1973 so v spisu ponovno podatki o odpuščenemu obsojencu. Kazenski popoljševalni zavod je obvestil občino, da bo 16.6. obsojenec preстал eno leto in 3 mesece strogega zapora. Zavod navaja, da obsojenec ni resocializiran, in potrebuje pomoč ob odpustu, "ker, če ne bo naletel na razumevajoče ljudi, bo njegova pot v povratak zelo kratka" (podčrtal B.F.). 20.6. se je zglasil odpuščen obsojenec in prosil za plačilo nastanitve in prehrane v sprejemnem centru, kamor se je že sam zatekel po odpustu in plačal stroške bivanja. Za zaposlitev se bo prijavil, ko bo dobil osebno izkaznico (glej spredaj zapis 31.7.1967). Prejel je naročilnico za prenočišče in hrano v sprejemnem centru do 16.7.1973. Ponovno se je zglasil in prosil za plačilo hrane in prenočišča v sprejemnem centru še za en mesec. Ni si še preskrbel osebne izkaznice in delavske knjižice. Tudi zaposlil se še ni. Socialna delavka je pripisala k temu: "Obljublja vedno isto". Tokrat odpuščen obsojenec ni prejel nobene pomoči. V uradnem zaznamku je zapisano: "Po dogovoru (z vodjo socialne službe, op.B.F.) mu povem, da ne bo dobil niti denarne pomoči, niti nakazila za hrano in stanovanje, ker je zdrav in se lahko zaposli". Na koncu pa je še pripis, da je odpuščen obsojenec "zahteval, da mu to damo pismo, ker tega ni prejel, je odšel".

Na ta način je bil odpuščen obsojenec zopet za nekaj časa "odpravljen" in je šel svoji življenjski "usodi" naproti, kakor jo je že nakazal kazenski popoljševalni zavod v svojem obvestilu (glej spredaj podčrtani tekst).

- c) Pomoč po odpustu: 13.10.1975 se je zglasil odpuščen obsojenec na občinski skupnosti socialnega skrbstva in povedal, da spi pri sestri, pri njej pa več ne more ostati, ker ima ta družino. Je bolan in se bo težko zaposlil. Socialna delavka mu je naročila, naj prinese zdravniško spričevalo, da bo lahko prejel dolgotrajnejšo pomoč socialne službe. Prejel je izkaznico za prehrano in prenočišče v sprejemnem centru do 31.10.1975.

Ker se odpuščen obsojenec sam ni zglasil, ga je socialna delavka vabila. Zglasil se je 17.11. in povedal, da ni šel k zdravniku, ni našel stanovanja, dela pa priložnostno in se na ta način preživlja. Namerava se za stalno prijaviti na sestrinem naslovu, da si bo lahko uredil vsaj osebno izkaznico (glej zapise spredaj; že od leta 1967 si "ureja" nabavo osebne izkaznice). Obljubil je, da bo šel k zdravniku in se potem ponovno javil.

Sedmi primer

- a) Podatki o obsojencu: Obsojenec je bil ob odpustu star 24 let. Je razvezan in oče enega otroka, končal je nepopolno osnovno šolo. Prestal je dve leti strogega zapor. Obsojen je bil zaradi kaznivih dejanj zoper premoženje (člen 250/I KZ). Prošnja za pogojni odpust je bila zavrnjena. Prestaja tretjo prostostno kazen. Prvič je bil obravnavan na sodišču, ko je bil star 14 let.

Med prestajanjem kazni mu je pisala le mati. Obiskov ni imel. Na prostosti nima prijateljev. Pred storitvijo kaznivega dejanja je bil zaposlen. Ne ve, kje se bo zaposlil in kje bo stanoval. Ob odpustu bo imel 300 din prihrankov. Nihče od svojcev mu ne bo pomagal pri preživljanju. O težavah se je z njim pogovarjal socialni delavec. Socialno službo občine ho prosil za denarno pomoč in pomoč pri nastanitvi.

Obsojenec je bil odpuščen s prestajanja kazni 20.10.1975.

- b) Podatki iz spisa socialne službe (spis pregledan 15.12.1975):

Kazenski poboljševalni zavod je obvestil občino o odpustu obsojenca 16.10.1975. Zavod navaja, da je obsojenec kot osebnost "sila problematičen, brez ustaljenih delovnih navad in ga tudi ta kazen ni dosti spremenila". Na prostosti ne bo imel nikogar, ki bi mu lahko pomagal. Potreboval bo pomoč pri reševanju stanovanjskega vprašanja in zaposlitve. Z delom si je zaslužil 330 din prihrankov.

Zavod mu bo dal obleko in denarno pomoč.

H i s t o r i a t o b s o j e n c a

Spis je bil začel na občinski socialni službi leta 1964, ko je še kot mladoletnik izvršil več tatvin in pobegnil od doma. Oddan je bil v mladinsko sprejemališče, od koder je pobegnil. V začetku leta 1966 je bil obravnavan v vzgojni svetovalnici. Po mnenju vzgojne svetovalnice je intelektualno manj sposoben, čustveno moten, zelo lagoden in ima celo vrsto pridobljenih negativnih delovnih oziroma vedenjskih navad. "Obstaja celo nevarnost, da se razvije v samostojnega mladoletnega kriminalca, saj je v tem pogledu storil že prve korake". Svetovalnica je predlagala oddajo v vzgojni zavod. Vzgojni zavod v Predvoru je odklonil sprejem, zato je bil 4.2.1966 sprejet v vzgojni zavod v Planini. Okrožno sodišče mu je 26.10.1966 izreklo vzgojni ukrep oddaje v vzgojni zavod. Iz zavoda je bil 30.6.1967 na predlog občine odpuščen, sodišče pa je zavodski ukrep spremenilo v strošje nadzorstvo skrbstvenega organa. Po poročilu vzgojnega zavoda je imel mladoletnik slab odnos do dela in šole, do sogojencev je bil agresiven, do osebja neposlušen in ob odpustu ni bil prevzgojen.

Zaradi tatvin poleti 1968 mu je 12.3.1969 okrožno sodišče ponovno izreklo strošje nadzorstvo skrbstvenega organa. Ze 25.9.1969 je nastopil v KPD Celje kazen eno leto zapora. Po poročilu zapora je obsojenec duševno precej zaostal. Prevzgojo in resocializacijo je treba nadaljevati še po odpustu, ker je zelo problematičen. Občina mu je nudila po odpustu materialno pomoč in pomoč pri zaposlitvi.

Ker je bil 19.7.1971 odpuščen iz JLA kot stalno nesposoben, je prosil na občini denarno pomoč. Poročil se je. Ker sta bila oba zakonca nezaposlena, je prejemal pomoč od decembra 1971 do aprila 1972.

- c) Pomoč po odpustu: 22.10.1975 se je odpuščeni obsojenec zglasil na občini in prosil materialno pomoč. Je brez stanovanja. Bivša žena se je z otrokom odselila v Nemčijo. Med prestajanjem kazni je opravil izpit za priučenega strojnega ključavničarja, vendar dela ne dobi. Iz prestajanja kazni je prišel dobesedno na "cesto", trenutno se zadržuje pri prijatelju.

10.11.1975 je prejel 200 din pomoči v gotovini in naro-

čilnico za prehrano v znesku 300 din. Prejel je tudi nekaj obleke.

10.12.1975 je odpuščeni obsojenec ponovno prosil za pomoč, ker se ni dobil dela. V prošnji navaja: "Nočem več na kriva pota, kljub temu, da bi lahko ukradel sredstva za vsakdanje življenje ... Cenim svobodo in poštenost... Trpim in mislim, da se mi splača trpeti ... Raje sem lačen, kot da zaidem tja, kjer sem bil in od koder ni povratka k srečnejšim dnevom".

Osmi primer

- a) Podatki o obsojencu: Obsojenec je bil ob odpustu star 27 let, je samski in brez otrok, končal je nepopolno osnovno šolo. Prestal je kazen 3 leta strogega zavora. Za pogojni odpust ni prosil. Obsojenec je bil zaradi kaznivih dejanj zoper premoženje (čl. 254 a in 249/I KZ). Prestaja drugo prostostno kazen, prvič pa je bil obravnavan na sodišču, ko je bil star 14 let.

Med prestajanjem kazni mu je pisala le mati, obiskov pa ni imel. Na prostosti nima prijateljev. Po odpustu se ne namerava zaposliti, ukvarjal se bo s slikanjem na steklo. Ob odpustu bo imel 1.000 din prihrankov, s čimer bo lahko živel mesec dni. Pri preživljanju mu ne bo nihče pomagal. V kazenskem zavodu se nihče ni pogovarjal z njim o težavah, ki ga čakajo po odpustu. Stanoval bo pri starših. Nikogar ne bo prosil za pomoč in ne bo vzel pomoči od občine.

S prestajanja kazni je bil odpuščen 27.10.1975.

- b) Podatki iz spisa občinske socialne službe (spis pregledan 15.12.1975):

Kazenski poboljševalni zavod je obvestil občino o odpustu obsojenca 17.10.1975. Zavod navaja, da z obsojencem med prestajanjem kazni ni bilo posebnih težav, toda tudi sam se ni dosti spremenil. Ob odpustu bo dobil izplačanih 730 din prihrankov, zavod pa mu bo nabavil obleko. Obsojenec se bo po odpustu vrnil k staršem, potreboval pa bo pomoč pri zaposlitvi. Če bo želel na delo v tujino, se mu naj to omogoči, "čeprav mu tujina ni dala še ničesar dobrega".

H i s t o r i a t o b s o j e n c a

Na občini vodijo spis za odpuščenega obsojenca od leta 1963, ker je kot mladoletnik ukradel v šoli bundo in po-

begnili proti italijanski meji, kjer je bil prijeto.

2.10.1963 je socialna služba prejela obvestilo, da je mladoletnik izvršil tatvino denarja v tovarni. Sodišče mu je zato 13.4.1964 izreklo vzgojni ukrep strožjega nadzorstva skrbstvenega organa.

V istem letu je izvršil ponovno tatvine in vlom, zato mu je sodišče izreklo 26.9.1964 vzgojni ukrep oddaje v vzgojni zavod. Zaradi težav v vzgojnem zavodu je bil 29.1.1965 ukrep spremenjen v oddajo v vzgojno poboljševalni dom Radeče. Od tu je mladoletnik pobegnil in storil več kaznivih dejanj, zato je bil oddan v posebni zaprti oddelek v Celju.

Leta 1966 je bil mladoletnik na opazovanju v psihiatričnem oddelku Vojnik (od 27.1. - 22.2.). Ugotovljena diagnoza: Psychopatia. Izraža agresivne tendence, potreben je psihoterapije. V VPD se je stanje mladoletniku še poslabšalo, postal je še bolj osebnostno moten, kot je bil prej, zato je bil 14.4.1966 odpuščen.

Skrbstveni organ mu je preskrbel zaposlitev, vendar je bil zaradi težavnosti kmalu odpuščen. Marca 1967 je odšel na odsluženje vojaškega roka, vendar je bil po enem mesecu odpuščen kot trajno nesposoben za vojaško službo (emocionalne motnje).

Leta 1968 je odšel k bratu v Francijo. Vrnil se je januarja 1969 brez obleke in brez denarja. Skrbstveni organ mu je kupil obleko in preskrbel delo, vendar se ni zaposlil. Obleko je prodal in denar zapil. Ponovno je pobegnil v Francijo. , isto ga je prijela policija. Odločil se je za tujsko legijo, vendar je bil v njej le 20 dni. Ker ni hotel podpisati pristopnice, je bil brutalno kaznovan. Potepal se je po Franciji in ilegalno odšel v Švico. Švicarska policija ga je vrnila v Jugoslavijo. V Sežani je bil izpuščen, nato se je potepal po Istri. V Umagu je bil od sodnika za prekrške kaznovan z 20 dnevi zapore zaradi klataštva. Ko se je 4.9.1969 vrnil domov, mu je skrbstveni organ kupil obleko in urejal zaposlitev, vendar se ni hotel zaposliti. Izjavil je: "da ne bo nikdar delal, ker ima prenežne roke". 15.2.1971 mu je občina preskrbela delo v pleskarskem podjetju in mu dala pomoč za prehrano.

- c) Pomoč po odpustu s prestajanja kazni: Po prejemu obvestila o odpustu obsojenca je socialni delavec povabil obsojenčevo mater na razgovor. Ta je izjavila, da je pripravljena pomagati sinu in mu dati stanovanje, hrano in drugo oskrbo, dokler si sam drugače ne uredi. Mati

je prejela looo din denarne pomoči za preživljanje odpuščenega obsojenca.

29.10.1975 se je odpušчени obsojenec zglasil na socialni službi in izjavil, da ne razmišlja o zaposlitvi, Najraje bi šel v tujino, vendar ne dobi potnega lista, ker nima osebnih dokumentov. Prejel je loo din pomoči za slike in nabavo dokumentov. Obljubil je, da se bo prijavil na zavodu za zaposlovanje.

Iz uradnega zaznamka socialnega delavca z dne 2.12.1975 je razvidno, da si odpušчени obsojenec po podatkih matičnega urada še ni uredil osebnih dokumentov in tudi na zavodu za zaposlovanje se še ni prijavil.

3. Z a k l j u č k i

Na podlagi opisanega dela kazenskih poboljševalnih zavodov in občinske socialne službe je težko napraviti splošno veljavne zaključke. Kljub temu pa bomo poskušali, podati nekaj značilnosti iz dela obeh služb, ki sta udeleženi v nudenju pomoči odpuščenim obsojencem.

Osnovne podatke o predlagani in nudeni pomoči za opisane primere obsojencev prikazujemo v naslednji tabeli:

Pregled in ocena pomoči, ki so jo prejeli obsojenci po odpustu

Odpušчени obsojenec	Začetek obravnave na socialni službi	Delo kazenskega poboljševalnega zavoda		Delo občinske socialne službe	
		pravočasnost obvestila	predlagana pomoč	nudena pomoč	ustreznost dela
1. primer	ni podatka	prepozno (2 dni po odpustu)	nastanitev zaposlitev	-	neustrezno
2. primer	1964	pravočasno (2 meseca pred odpustom)	preživljanje nastanitev zdravljenje	preživljanje nastanitev zdravljenje	ustrezno

3. primer	1958	prepozno (4 dni pred odpustom)	zdravljenje urejanje dru- žinskih razmer	zdravljenje urejanje družinskih razmer preživlja- nje zaposlitev	ustrezno
4. primer	ni po- datka	pravočasno (2 meseca pred odpu- stom)	nastanitev preživljanje zdravljenje	preživljanje	neust- rezno
5. primer	1963	prepozno (2 dni po odpustu)	vključitev v življenje	-	neust- rezno
6. primer	1967	prepozno (2 dni po odpustu)	nastanitev zaposlitev	začasna nastanitev preživlja- nje	neust- rezno
7. primer	1964	prepozno (2 dni pred odpustom)	nastanitev zaposlitev	preživlja- nje	naustrez- no
8. primer	1963	prepozno (8 dni pred odpustom)	zaposlitev	preživlja- nje	neust- rezno

Iz opisa primerov in prikaza v tabeli zaključujemo naslednje:

1. Večina opisanih odpuščenih obsojencev je bila že pred zadnjim odpustom s prestajanja kazni obravnavana na občinski socialni službi, zato jih služba že od prej pozna. Vecinoma so bili že deležni postpenalne pomoči. To je lahko prednost, ker socialna služba lahko načrtuje bolj ustrezno pomoč od prejšnje. Poznavanje obsojenca pa je lahko temu tudi v škodo, ker ima socialna služba z njim že negativne izkušnje, da mu prejšnja pomoč ni koristila, zato mu daje le najbolj nujno pomoč.

Opisani historijati obsojencev so seveda močno nepopolni. Kljub temu pa so lahko skromen poskus osvetlitve pomena organizacije in vsebine postpenalne pomoči za nastanek povratništva .2)

2) Doslej niso opravljene raziskave o vlogi postpenalne pomoči v prevenciji recidivizma, mnenje pa je, da postpenalna pomoč lahko pomembno pomaga pri zmanjsevanju recidivizma. To

Večina odpuščenih obsojencev je bila obravnavana na sodišču se v času mladostnosti, vsi, razen enega so povratniki kot polnoletne osebe. Večina je bila že večkrat predkaznovana. Vsak ponovni povratek pa zmanjša možnosti za uspešno resocializacijo obsojenca. To pomeni hkrati tudi vedno manjše možnosti za uspeh nudene pomoči po odpustu. Verjetno se socialni delavci tega tudi zavedajo, zato obsojencem po odpustu nudijo večkrat le začasno in najbolj nujno pomoč za prve tedne po odpustu, kasneje pa se odpuščeni obsojenci izgubijo iz evidence socialne službe in nadaljujejo s svojim neurejenim življenjem.

2. Kazenski poboljševalni zavodi obveščajo občinske socialne službe o predvidenem odpustu obsojencev in potrebni pomoči prepozno. 5). Izmed 8 sta bili le dve obvestili pravočasni. Večina obsojencev je prestala nad eno leto kazni, zato je bilo dovolj časa za pripravo obsojenca na odpust. Vecinoma so obsojenci prestajali kazen v istih zavodih kot prej, kar je v določeni meri olajšalo načrtovanje postpenalne pomoči.

3. Kazenski poboljševalni zavodi so za obsojence predlagali raznovrstno pomoč. Pogosto pa pozabijo na preživljanje in potrebo po denarni pomoči. Obsojenci so bili odpuščeni s prestajanja kazni s skromnimi prihranki (ali celo brez njih). Čeprav so zavodi nudili nekaterim denarno pomoč, pomoči ne moremo oceniti kot zadovoljive za skromno preživljanje po odpustu.

Najpogosteje so kazenski poboljševalni zavodi predlagali pomoč pri nastanitvi in zaposlitvi. Nobene od teh pomoči

kažejo ugotovitve:

- 38,4 % povratništva tistih, ki niso dobili pomoči
- 24,3 % povratništva tistih, ki so dobili pomoč. Razlika 14,1 pomeni pozitiven vpliv postpenalne pomoči".

Davidović: Efikasnost kratkih kazni lišenja slobode, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 1965, s.123

3) "Socialni delavci skrbstvenih organov so ugotovili, da kazensko-poboljševalni zavodi večkrat ne pošljejo ali zelo pozno pošljejo poročilo o predvidenem odpustu obsojenca in o oblikah pomoči, ki jo bo ta potreboval. Zato so organi socialnega varstva v težkem položaju, ko prihajajo k njim odpuščeni obsojenci in zahtevajo pomoč, niso pa bili prej obveščeni o njihovem odpustu. Odbor za pomoč odpuščenim obsojencem je praviloma dolžan nuditi pomoč le tistim odpuščenim osebam, za katere je prejel obvestilo o odpustu".

Brinc: Poročilo o posvetovanjih o delu odborov za pomoč odpuščenim obsojencem in osnovne smernice za njihovo delo. RSZSV, 30.12.1966, s.2

pa ni mogoče urediti od danes do jutri. Tovrstnih predlogov za pomoč, mogoče še v prepoznih obvestilih kazenskih poboljševalnih zavodih zato ne moremo oceniti za ustrezno in uspešno delo zavodov. Taki predlogi in obvestila so le gola formalnost, za obsojence pa brez prave koristi,

4. Za večino odpuščenih obsojencev lahko rečemo, da so bili že pred odpustom s prestajanja zadnje prostostne kazni "socialni problemi". V nobenem primeru nismo mogli ugotoviti, da bi bili vzpostavljeni osebni stiki med občinsko socialno službo in kazenskimi poboljševalnimi zavodi, čeprav bi bilo to prav gotovo koristno za bolj načrtno obravnavanje odpuščenih obsojencev. 4) Tudi z nobenim obsojencem občinska socialna služba ni vzpostavila stikov še v času prestajanja kazni. V kolikor bi bili vzpostavljeni ti stiki, verjetno dva obsojenca ne bi bila ostala brez vsake pomoči (prvi in peti primer).
5. Vrste pomoči, ki so jih bili deležni odpuščeni obsojenci, so bolj skromne od tistih, ki so jih predlagali kazenski poboljševalni zavodi. Najmanj je socialna služba nudila pomoči pri zaposlitvi in nastanitvi. V večini obravnavanih primerov je socialna služba "iniciativo" glede zaposlitve popolnoma prepustila odpuščenim obsojencem, čeprav so bili med njimi večkratni povratniki, ki tudi pred storitvijo kaznivega dejanja niso bili zaposleni ali še sploh nikoli niso bili redno ali za daljši čas zaposleni. Zato je razumljivo, da si sami niso sposobni najti zaposlitve in bi predvsem na tem področju potrebovali veliko pomoči in vzpodbude. Saj je tudi sicer opazna njihova neaktivnost pri najosnovnejših opravilih, npr. nabava osebne izkaznice (to smo posebej poudarili pri 6. primeru, ko si obsojenec v 8 letih ni znal nabaviti osebne izkaznice), nabava zdravniškega potrdila itd.

Podobno lahko ocenimo, da socialna služba težko najde odpuščenemu obsojencu nastanitev. Nekajtedenska namestitve v sprejemni center ne pomeni rešitve problema nastanitve.

Še največ pomoči je občinska socialna služba nudila odpuščenim obsojencem pri preživljanju, čeprav bi lahko le za redke primere ugotovili, da je nudena denarna pomoč zadost-

-
- 4) "Ni dovolj imeti v zaporu odlične socialne delavce, niti samo strokovnjake zunaj kazenskega zavoda za postpenalno pomoč. Premalo je pošiljati le pismena poročila". Elton-Mayo: Probation et assistance post-pénitentiaire dans certains pays d'Europe, Strasbourg Conseil de l'Europe 1964, s. 33.

vala za skromno preživljanje. 5)

6. Od 8 opisanih primerov smo le v dveh primerih ocenili delo občinske socialne službe kot ustrezno (oba obsojenca sta bila odpuščena s prestajanja kazni leta 1974). V obeh primerih je bilo vloženo veliko naporov in osebne prizadevnosti v reševanje življenskih težav odpuščenih obsojencev (to še posebno velja za tretji opisani primer). Oba odpuščena obsojenca sta prejela pomoč, kot jo je predlagal kazenski poboljševalni zavod in pomoč je dosegla določen namen. Z obema obsojencema je imela socialna služba stik še v času pregleda spisov, to je več kot po 18 mesecih od odpusta. Skratka, socialna služba je je še vedela, kaj se z njima dogaja, čeprav sta oba postala v tem času že "normalna" socialna primera in sta prejemale socialno pomoč iz drugih razlogov, kot le iz razloga, da sta "odpuščena obsojenca".

V obeh primerih, kjer sploh ni bil vzpostavljen stik z odpuščenima obsojencema, smo ocenili delo socialne službe kot neustrezno (prvi in peti primer). Postopek socialne službe lahko ocenimo kot strokovno pomanjkljiv. Odgovor, da se odpuščeni obsojenec ni zglasil zaradi pomoči, strokovno ni sprejemljiv in ne more razbremeniti socialne službe odgovornosti za nedejavnost. Socialna služba ne more samo pasivno čakati na ljudi, da bodo iskali njeno pomoč, še posebno ne v okviru koncepta aktivne kriminalne in socialne politike, za kakršno se šteje naša.

Tudi obvestila kazenskih poboljševalnih zavodov niso in ne morejo biti namenjena temu, da bi potem občinska socialna služba čakala, ali se bo odpuščeni obsojenec zglasil in prosil pomoč, kadar bo začutil potrebo po pomoči. Po naših predpisih odpuščeni obsojenec res ni dolžan sprejeti ponujene pomoči in je dejansko od njega odvisno, ali bo prosil in kakšno pomoč bo prosil. Ob strogem spoštovanju načela osebne svobode, ki si jo je pridobil odpuščeni obsojenec z dnem odpusta, družba ne more izvajati nad njim nobenega pritiska in nadzora nad njegovim življenjem, kar pomeni, da mu ne more vsiljevati pomoči, ki je sam ne bi želel. Vendar je po našem mnenju tako načelo mogoče spre-

5) "Večkrat nam socialni delavci direktno odgovorijo, da z obsojencem ne morejo ničesar ukreniti, ker so pač že vse poizkušali, vendar je bila vsa pomoč brezuspešna. Največ težav je ravno s temi obsojenci, saj jim nudijo le začasno rešitev s tem, da jim dajo enkratno denarno pomoč in bone za nabavo hrane, po tem času pa se najdejo v položaju, kot so bili ob odpustu iz zapora". Letno poročilo za leto 1974. Zapori Ljubljana, s. 17.

jeti in zagovarjati le deloma. Nad osebnimi interesi mora prevladati, vsaj v socialistični deželi, družbeni interes. Delovanje socialne službe naj preprečuje ljudem, da bi zaradi načina svojega življenja ali različnih okoliščin ne zašli v socialne težave, vsled katerih bi se jim poslabšal njihov življenski položaj.

Ob tem lahko opozorimo še na eno pomembno okoliščino, Smo ena redkih držav, kjer se postpenalna pomoč izvaja izključno v institucionalizirani in formalni obliki (socialni delavec je vedno uradna oseba in pripada določeni državni službi, ki pomeni hkrati tudi organ družbenega nadzorstva na ponašanjem ljudi), kar po tujih izkušnjah mnoge odpuščene obsojence odvrača, da bi se prostovoljno obračali po pomoč, dokler ne zaidejo v tako očitne življenske težave, iz katerih sami več ne vidijo poti.

Iz opisanih primerov je razvidno, da sta se dva odpuščena obsojenca izognila stiku s socialno službo po odpustu, čeprav sta potrebovala pomoč (obsojenec opisan v prvem primeru, je bil odpuščen s 13 din v "žepu"). Socialna služba je še vedno za marsikoga preveč "odmaknjena" in uradniško usmerjena (zapisniki, odločbe, uradni zaznamki, uradne ure, čakanje na razgovor). Socialna služba tudi ne vzpostavlja stikov z obsojenci med prestajanjem kazni, čeprav bi to bilo koristno. 6) Lahko domnevamo, da bi bil odnos obsojencev do socialne službe drugačen, če bi bili socialni delavci med prestajanjem kazni vzpostavili z njimi osebne stike .

V štirih ostalih primerih smo ocenili pomoč socialne službe kot neustrezno (4., 6., 7. in 8. primer), ne le zaradi vsebinske različnosti v primerjavi s pomočjo, ki so jo predlagali kazenski poboljševalni zavodi, temveč še bolj zaradi uporabljenih delovnih metod. Socialna služba je preveč pasivna in prelaga preveč nalog in odgovornosti na odpuščene obsojence, ti pa jih ne morejo opraviti (npr. preskrba dokumentov, prijava za zaposlitev).

"Odbor nima z obsojencem za časa kazni nobenih stikov. Menimo, da je odbor opravil le polovico svojega dela, če je obsojenca obravnaval šele po kazni in mu nūdil pomoč. Potrebno bi bilo, da odbor ve, katere osebe iz območja njegove občine prestajajo kazen, da ugotovi, katere od njih so potrebne vsestranske pomoči in da naveže z njimi stike že za časa kazni... Pravilno in potrebno bi bilo, da člani odbora občasno obišejo obsojenca v zavodu". Ličen: Iz prakse KPD Maribor. Gradivo s seminarja leta 1962, Svet za socialno varstvo SRS, s. 31.

Nudenje pomoči odpuščenim obsojencem se prevečkrat o redotoči le na nudenje denarne pomoči in ob tem se pričakuje, da se bo odpuščeni obsojenec "že znašel" v reševanju ostalih svojih težav (zaposlitev, nastanitev). 7) Ponovno lahko poudarimo, da namestitev odpuščenega obsojenca za nekaj tednov v sprejemni center, kjer ima preskrbljeno nastanitev in prehrano, ne more biti sama sebi namen, saj s tem problem človeka ni rešen. To bi bila lahko le predhodna stopnja v reševanju celovite problematike odpuščenega obsojenca. Iz historiatov je razvidno, da so se odpuščeni obsojenci kmalu po odpustu v večini primerov "izgubili" iz evidence socialne službe in ta z njimi ni imela stika vse do njihovega ponovnega odpusta s prestajanja kazni. 8)

8. Po pregledu in oceni pomoči, ki so jo prejeli obsojenci po odpustu, lahko ugotovimo, da nikakor ne držijo v celoti navedbe, ki se že kot klasične pojavljajo iz leta v leto v jugoslovanskih in slovenskih poročilih o postpenalni pomoči, da je pomoč socialne službe neuspešna, da te pomoči sploh ni in da ostajajo odpuščeni obsojenci prepuščeni sami sebi. Naš skromni poskus ugotavljanja dejavnosti občinske socialne službe, čeprav le na omejenem številu odpuščenih obsojencev, tega ne more potrditi. Po naših ugotovitvah je občinska socialna služba pripravljena nuditi odpuščenim obsojencem pomoč in za to daje tudi ustrezna finančna sredstva. Uspešnost te pomoči pa ni in ne more biti odvisna le od teoretične in praktične usposobljenosti, pripravljenosti in usmerjenosti socialnih delavcev, temveč je odvisna še od mnogih drugih okoliščin, ki jim je izpostavljen odpuščeni obsojenec v svojem življenjskem okolju.

Ugotovili smo, da je le "golo" pošiljanje obvestil kazenskih poboljševalnih zavodov o potrebni pomoči odpuščenim obsojen-

7) "Postpenalna faza vodi do dveh skrajnosti: na eni strani do tega, da dobiva obsojenec materialno pomoč, ne pa zaposlitve, na drugi strani pa do tega, da obsojenec zaposlitve ne sprejme. Zato je skrb centra za socialno delo, pripraviti obsojenca do tega, da se zaposli "kasneje pa sam poskrbi zase". Posvetovanje o problemih KPZ. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 5/1966, s. 89

8) "...urejanje predvsem nekaterih zunanjih okoliščin, ki so neugodne za odpuščeno osebo, nikakor ne pomeni dokončne in večkrat niti ne ustrezne rešitve njenega problema. ... Relativno ugodne zunanje okoliščine same po sebi niso razrešile razlogov za delinkventno ponašanje". Organizacija prehodnih domov za odpuščene obsojence, Raziskava instituta za kriminologijo 1966, s. 15

cem (in še to mogoče zelo pozno), dosti premalo za uspešno sodelovanje v načrtovanju in izvajanju postpenalne pomoči. Od kvalitete tega sodelovanja pa je lahko v odločilni meri odvisno ali bodo odpущeni obsojenci dobili v danem primeru tisto pomoč, ki jo najbolj potrebujejo.

Iz historiatov odpущeni obsojencev je razvidno, da so se posamezniki poskušali med enim in drugim prestajanjem kazni osamosvojiti in pričeti s poštenim življenjem. Vendar jim je to uspelo le za kratko obdobje. Pri teh poskusih pa so prejeli premalo pomoči in vzpodbude socialne službe. Socialni delavci nimajo z odpущeni obsojenci dovolj tesnih in pogostih stikov, ki bi bili prav gotovo potrebni in koristni za vključevanje odpущeni obsojencev v življenje na prostosti. V spisih odpущeni obsojencev smo našli dovolj podatkov za sklep, da bi bili mnogi odpущeni obsojenci potrebni svetovanja in vodenja. Del tega pa bi lahko dosegli z vključevanjem prostovoljcev v delo z odpущeni obsojenci.

Vestnikov razgovor

"NALOGE, MESTO IN VLOGA PSIHOLOGA V STROKOVNI SLUŽBI ZA IZVAJANJE SOCIALNO- VARSTVENIH UKREPOV V OBČINAH"

Uredništvo Vestnika je spomladi letos povabilo na razgovor nekaj strokovnjakov-psihologov, ki se tako ali drugače ukvarjajo ali srečujejo z delom strokovnih služb v socialnem varstvu. Po podatkih, ki smo jih imeli, je v strokovnih službah socialnega skrbstva v občinah delalo tedaj 11 psihologov, od tega se jih je 7 udeležilo našega razgovora; pripomniti pa velja, da naši podatki niso kaj prida tekoči.

Razgovor je bil zelo zanimiv, saj je osvetlil tudi mnoge dileme, ki se pa seveda na takem razgovoru ne morejo razrešiti. Ena izmed njih je prav gotovo, da se psihologi v teh službah, ker jih je malo, čutiyo nekoliko "strokovno osamljeni"; ker jih je malo, znotraj društva psihologov ne pridejo do izraza, njihovo delo se razlikuje od dela socialnih delavcev. Veljavni predpisi o društvih bi sicer omogočali ustanovitev posebne sekcije v okviru Društva psihologov, vendar je vprašljivo, koliko bi lahko delala sekcija, ki ima komaj več kot deset članov, raztresenih po vsej Sloveniji. Lahko bi se vključili v sekcijo kliničnih psihologov, ki že dela, morda bi se v okviru te sekcije našla možnost, postaviti včasih na "dnevni red" specifična zadeve in strokovna vprašanja, ki so značilna za delo v socialnih službah.

Uredništvo Vestnika mora vprašanje, ali in kako bi se želeli organizirati v strokovnem društvu, seveda prepustiti psihologom samim; v majhno pomoč pa jim bo morda informacija, da je tov. Hedvika VIRANT, psihologinja na Centru za socialno delo Ljubljana-Siška, pripravljena biti "človek za zvezo".

Razgovor je osvetlil še marsikaj zanimivega. Objavljamo nekoliko skrajšan zapis z razgovora in se udeležencem opavičujemo zaradi take oblike, ki jo je zakrivila predvsem nenadarjenost za tehniko; magnetofonski trak je namrec tako slabo posnet, da je marsikaka zanimiva misel sploh izpadla.

Vprašanja, s katerimi smo začeli razgovor, so se glasila:

1. Jugoslovska študija o kadrih v službah socialnega varstva, ki vključuje tudi Slovenijo, je pokazala, da so psihologi najmanj "adaptiran" kader v naših službah; niso zadovoljni s svojo usposobljenostjo za to delo, največ razmišljajo o spremembi delovnega mesta, veliko jih je to delo sprejelo povsem slučajno itd. Postavlja se vprašanje ali psiholog, ki se zaposli v socialni službi, potrebuje še dodatno specializacijo za to delo ?
2. Analiza kadrovske situacije v strokovnih službah skupnosti socialnega skrbstva je pokazala, da so psihologi večinoma, praktično vsi, razporejeni na delovna mesta, na katerih se ukvarjajo pretežno z opravihi okrog razvrščanja otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju ter z varstvom invalidov. Ali je psiholog v okviru te službe res "uporaben" le za to področje, oz. ali je res, da njegovo znanje tu najbolj koristi ?
3. Z zakonom o zakonski zvezi in družinskih razmerjih je skupnostim socialnega skrbstva naložena odgovornost, da do 1. 1980 zagotovijo predzakonsko svetovanje vsem, ki sklepajo zakonsko zvezo, ter potrebno svetovanje zakoncem v njihovih medsebojnih odnosih in starsem pri vzgoji otrok. Pripravljen je že program predzakonskega svetovanja in tece tudi usposabljanje svetovalcev. Kakšna je v tej zvezi vloga psihologa, zlasti v tistih službah, ki psihologa že zaposlujejo ?
4. Skupnost socialnega varstva Slovenije je

kot eno svojih delovnih obveznosti v letu 1977 sprejela nalogo, da bo proučila delovanje služb za izvajanje socialno-varstvenih ukrepov v občinah in izdelala model take službe. Po dosedanjih zamislih naj bi taka služba v občini delovala po principih teamskega dela, kar predpostavlja zaposlitev kadrov različnih profilov. Vemo, da socialnih delavcev, ki so osnovni profil v tej službi, ni dovolj, da pa psihologi često iščejo zaposlitev v socialni službi, kjer jih pa včasih tudi odklanjajo. Kako opredeliti vlogo psihologa v tej luči in kako vidimo perspektivo razvoja naše službe ?

V poskusu, odgovoriti na ta vprašanja, so udeleženci rekli:

Azra Kristančič, psihologinja, vodja svetovalnega centra v Ljubljani:

Ker sem bila zadnji čas angažirana predvsem na programu predzakonskega svetovanja, bi poskusila kot izhodišče za naš današnji razgovor opredeliti vlogo psihologa v sistemu predzakonskega svetovanja. Naš osnovni koncept je bil vse-skozi, da osnovni team za predzakonsko svetovanje sestavljajo psiholog, socialni delavec in zdravnik; v tem teamu ima psiholog največjo težo. Glede vprašanja, ali je psihologu, ki dela v socialni službi, potrebno dodatno izobraževanje, bi rekla, da je to nujno; pa ne le za psihologa, nujno je tudi za socialne delavce in druge strokovnjake, še posebno pa je seveda potrebno dodatno usposabljanje za predzakonsko in zakonsko svetovanje. Kakšno usposabljanje, v kakšni obliki, ali je to usposabljanje ob delu, ali neki dopolnilni seminarji in podobno - to pa se moramo domeniti in domisliti.

Tone Brejc, psiholog na Zavodu za rehabilitacijo invalidov: Če postavljamo vprašanje, kakšna je vloga psihologa v socialni službi, bi enako upravičeno postavili vprašanje, kakšna je vloga socialnega delavca v tej službi. Zdi se mi pa, da bi kazalo vprašanje postaviti drugače, ne s stališča uporabnosti psihologa v tej službi, ampak s stališča uporabnosti psihologije kot stroke v tem delu. Hočem reči, če opredelimo, kaj je psihologija, kaj naj dela psiholog, opredelimo tudi, kaj naj dela psiholog v socialni službi.

Če poskusimo na grobo opredeliti, kakšna dela naj bi opravljal psiholog v občinski socialni službi, menim, da so njegovi "posli": psihološko svetovanje, individualno in grupno,

ukrepi, ki naj pripomorejo k boljši socializaciji stranke, neke vrste poklicno usmerjanje.

Moj odgovor na vprašanje, ali je temu psihologu potrebno posebno izobraževanje, je da. Vendar ne izobraževanje za socialnega delavca. Osebno menim, da bi bila potrebna neke vrste specializacija v svetovalnem delu, pri čemer pa bi morali jasno ločiti med svetovanjem in terapijo.

Kako naj bi bil izobražen psiholog za delo v socialni službi? Bil naj bi klinično usmerjen priznati bi moral zlasti teorije osebnosti, svetovalne tehnike, imeti sposobnost za razumevanje okolja, vedeti nekaj o raziskovanju in sploh, biti bi moral razgledan. Ob tem pa bi seveda veljalo spregovoriti o teamskem delu v socialni službi, o sodelovanju različnih strokovnjakov v tej službi in pa seveda, tudi o sodelovanju različnih strokovnih služb ob reševanju problemov.

Branko BUT, psiholog v Centru za socialno delo Celje: Ko razmišljam o odgovorih na postavljena vprašanja, se mi zdi, da bi bilo morda koristno, če vam enostavno predstavim mojo dosedanje poklicno pot. Sem namreč novinec v tej službi, moram pa reči, da se mi zdi, da sem kot psiholog že našel mesto v tej službi. Delovno mesto, ki naj bi ga zasedel je imelo naziv "preprečevanje negativnih pojavov" in ni bilo točno opredeljeno - mislim, kaj naj psiholog na tem delovnem mestu dela. Teža dela naj bi bila na preventivi, v drugem planu pa psihološko diagnosticiranje.

Kot novinec sem v prvih šestih mesecih opravil nekakšen "staž" - to je bilo zame in za službo zelo koristno. V tem času sem spoznal organizacijo in delovanje centra, kar je vključevalo tudi podrobno spoznavanje vseh samoupravnih aktov, organizacijo socialnega skrbstva, vsebino in metode dela. V času tega svojega staža sem "proučeval" delo posameznih referentov; tako sem npr. dva tedna spoznaval delo referenta za skrbništvo in posvojitve, prav toliko časa rejništvo in varstvo odraslih, po en mesec delo na referatu za varstvo družine in varstvo otrok in mladoletnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, šest tednov pa varstvo mladoletnih prestopnikov.

No, po tem "stažu" sem postal "samostojen" psiholog. Moje delovno mesto sedaj nosi naziv "svetovalec za otroke in mladino". Morda naj kot zanimivost povem, da na tem delovnem mestu ne vodim sam nobenega spisa, nobenega upravnega postopka, torej nobenega "primera". Sodelujem pa z vsemi socialnimi delavci, ki opravljajo dela na določenem referatu. Moj del "posla" je približno takle: sodelujem pri izvajanju disciplinskih ukrepov, pri "težjih" primerih strož-

jega nadzorstva, pri vseh primerih, ko se izdeluje socialna anamneza za sodišče, pri izdelavi načrta strožjega nadzora, uvajam grupno delo z mladoletniki in z rejenčki; sodelujem v primerih, ko je treba odločiti o stikih z otroki, o dodelitvi otroka enemu izmed staršev, pri odločitvi o tem, ali lahko mladoletnik sklene zakonsko zvezo. Skratka cel kup, morda tudi malenkostnih, vendar zelo pomembnih zadev. Naj kot ilustracijo povem, da npr. v primerih, ko mladoletnik prosi za dovoljenje za sklenitev zakonske zveze, socialni delavec opravi razgovor s starši, z mladoletnikom pa jaz. Ali: med moje dolžnosti spada tudi, da pripravim nagovor ob posvojitvah, ki jih pri nas opravimo v slovesni obliki. No, težišče mojega dela je vsekakor svetovalno delo pri "družinskih" zadevah. Ukvarjati pa bi se moral še z marsičem, recimo s preventivnim delom z mladoletniki, zlasti glede izkoriščanja prostega časa. Tu je npr. tudi vprašanje dela oz. skrbi za stare ljudi v domovih. Skratka, pri nas se je pokazalo ne le, da je psiholog v tej službi potreben in koristen, ampak, da bi morali imeti najmanj še enega.

Glede izobrazbe psihologa pa menim, da je zelo pomembno, da se psiholog orientira v družbenopolitično dejavnost. Posebna specializacija ni potrebna, potrebno pa je sprotno izobraževanje ob delu - tako kot vsakemu strokovnemu delavcu.

In če naj rečem še kaj o težavah, ki spremljajo delo psihologa: pri nas so sicer medsebojni odnosi zelo v redu, zdi se mi pa, da socialni delavci včasih ne znajo ovrednotiti količine dela, ki je potrebna v dočenem primeru.

Majda BRENČIČ, sociologinja, vodja Vzgojne svetovalnice v Celju:

Tole bi rekla: vedno ima težave nekdo, ki je kot "profil" v neki službi sam. Kjer je psiholog en sam - ne glede na to, za kakšno službo gre - je nekako osamljen, če ni ustrezne institucije, ki bi take "osamljence" povezovala. Zato pa mislim, da bo ravno afirmacija svetovalnega dela in svetovalnih služb pomenila tudi afirmacijo psihologov.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih poudarja svetovalne naloge naših služb. Rekla bi, da to pomeni med drugim tudi, da se pričakuje, da bo kvaliteta teh služb stalno rasla. Tu vidim tudi potrebo po psihologih in če hočete, tudi šanso za njihovo vključevanje. Seveda pa nankrat ne moremo vsega, sam smo zelo omejeni v možnostih, da bi naše službe izboljševali.

Anton KAVČIČ, psiholog v Centru za socialno delo Ljubljana-Šiška:

Vprašanje "uspešnosti" psihologov v socialni službi terja odgovor z dveh vidikov: z vidika organizacije dela in z vidika programa dela.

Glede organizacije bi rekel, da nimamo enotnega principa. Kako naj se psiholog vključuje v to službo, ali kot nosilec delovnih nalog ali kot sodelavec v teamu ?

Prav tako nimamo enotnega odgovora glede dela psihologa. Menim, da je težko opredeliti delo ali kot delo na preventivi ali kot kurativo. Stvari se zelo prepletajo. Delo pa je največ odvisno od orientacije službe kot celote.

Menim, da so ugotovitve, ki jih vsebujejo uvodoma postavljena vprašanja, precej točne. Poglejmo, kje se je doslej uveljavil psiholog: na delovnih mestih referenta za kategorizacijo ali na delu z vzgojno zamenarjenimi otroki; torej na ožjih, specializiranih področjih.

Marija KOVAČIČ, psihologinja, strokovna služba skupnosti socialnega skrbstva Ptuj:

Če smem izhajati iz svoje prakse, naj začnem s tem, da rečem, da imam sličen koncept dela kot kolega v Celju. Sama ne vodim nobenega "primera"; socialni delavci mi odstopajo težje primere. Letos npr. smo začeli s posebnimi "diskusijami" z rejnicami. To so neke oblike grupnega dela. V bodoče nameravamo psihološko pregledati vse otroke, ki jih dajemo v rejo in slediti njihov razvoj.

Glede izobrazbe: ne smeš biti ozek, teoretičen, ampak praktičen.

In težave: ni strokovne literature, s katero bi si lahko pomagali - mislim literature o tem delu. V naši občini tudi ni drugih strokovnih služb - šolskih svetovalnih služb, vzgojnih svetovalnic - en sam človek pa prav gotovo ne more vsega.

Gabi ČAČINOVIČ-VOGRINČIČ, psihologinja, profesor na VŠSD:

Ko poslušam te vaše diskusije, me ves čas moti intonacija, ki se mi zdi napačna: enostavnejša dela - socialni delavec, težja dela - psiholog. To niso niti težje, niti lažje naloge, to ni ne težje, ne lažje delo, je drugačno delo.

Danijela VRHOVNIK, psihologinja na Centru za socialno delo Ljubljana-Vič-Rudnik:

Strinjam se: delo psihologa ni "težje" ali "višje" delo glede na delo socialnega delavca. Stvar je v sodelovanju s socialnim delavcem in sicer v sodelovanju na enakem nivoju. Moram reči, da sama nimam problemov v tej smeri. Koncept mojega dela je sodelovanje, in to tako sodelovanje navznoter kot sodelovanje navzven. So pa težave; te niso specifične za delo psihologa, ampak za delo socialne službe sploh, mogoče ga pa ravno mi, psihologi najbolj čutimo, ker večinoma delamo na najbolj "občutljivih" zadevah. Razni organi zahtevajo od nas poročila v zelo kratkem času. Pogosto npr. dobimo zahtevo sodišča, da damo poročilo o nekem mladoletniku, ki je izvršil kaznivo dejanje, v enem tednu. In sedaj, kako naj v takem času opravimo tako odgovorno delo, tako zahtevno delo, zlasti, če gre za nekoga, ki z njim še nismo delali? In vendar si poročilo, mislim kot služba, dolžan dati in to v zahtevanem roku. Ta stalna presija, ki jo imamo v socialnem skrbstvu nad sabo, to je tisto, kar nas mori in to je najbrž tudi velika razlika med to službo in drugimi službami, kjer delajo psihologi.

Če naj opredelim še moj način dela, potem naj povem, da je moj princip "mešan"; se pravi, imam samostojno delo in sodelujem pri "zadevah" drugih. Seveda je zelo težko napraviti opredelitev, kateri primer je za psihologa in kateri ne. To ti pač narekuje življenje, ne teorija. Če pa že moram na nek način opredeliti, bi rekla, da je delo psihologa nujno v vseh tistih primerih dela s stranko, kadar odpove pomoč na zavestnem nivoju.

Marija KOVAČIČ: Tudi jaz nisem mislila, da bi se delo lahko delilo težje - lažje. Pri nas je tako, da spis vodi vedno socialni delavec, psiholog se vključi v delo, kadar socialni delavec začuti, da je to potrebno. To seveda niso klasični "kavč" primeri; gre za primere, ko je s psihološkimi metodami dela moč pričakovati uspeh, izboljšanje. Ko sem prišla delat v to službo, so mi spočetka res dali "težje" zadeve, ki naj bi jih samostojno vodila, vendar smo kmalu ugotovili, jaz in drugi, da to ni pravi način dela, da z drugim sistemom dela lahko več koristim. Konec koncev je delo psihologa tudi drago in zato ga moramo uporabiti čimbolje.

Ljudmila CAF, psihologinja Centra za socialno delo Ljubljana-Moste:

Zelo me je veselilo, slišati mnenja svojih kolegov, zakaj sama sem bila vedno v dilemi, kaj delati, kot psiholog. Ali delati na nekem ožjem področju ali delovati širše?

Vsekakor pa to ni nič stalnega. Razvoj stroke in dejstvo, da

so se problemi, s katerimi se ukvarjam, spremenili, nam narekuje tudi stalno prilagajanje našega dela.

Branko BUT: Naš razgovor je izzvenel nekam pomirljivo. Sam pa sem si, - sem pač psiholog - zastavil vprašanje: čemu smo si zastavili vprašanje? Torej vprašanje vendarle je; in če ne drugega, je gotovo, da bi nam "osamljencem" koristila večja medsebojna povezanost.

Priredila: Marija Cigale

Vesti

SREČANJE POSVOJITELJEV NA VINICI

Zadnje leto v juniju smo organizirali prvo srečanje posvojiteljev v motelu ob Kolpi na Vinici.

Idejo za srečanje posvojiteljev z otroki vred so dali posvojitelji sami. Ko je potekala javna razprava o novi družinski zakonodaji, smo na naš Center za socialno delo povabili 15 posvojiteljev, da še oni povedo svoje mnenje in s svojimi stališči pomagajo pri oblikovanju novega zakona. Takrat, na tistem sestanku spomladi 1974, se je rodila zamisel o srečanju posvojiteljev.

Nekateri udeleženci tega sestanka so nas nato večkrat spraševali, kdaj bomo uresničili zamisel o srečanju. Da bi ugotovili, kakšen odnos imajo ostali posvojitelji do tega, smo v vprašalnikih, ki so ga letos dobili posvojitelji v Sloveniji, postavili tudi to vprašanje. Presenetilo nas je visoko število tistih, ki želijo spoznati druge posvojitelje in izmenjati z njimi svoje izkušnje.

Organizacija tega srečanja je bila za nas trd oreh, ker ničesar nismo mogli vnaprej predvideti. Vedeli smo, da moramo srečanje organizirati na prostem, ker bodo starši prišli z otroki, da moramo imeti možnost gostinskih uslug, da pa le moramo na nek način zagotoviti nemotenost. Razmišljali smo, ali naj z nekim javnim obeležjem označimo kraj srečanja, ali naj povabimo kakšnega novinarja, ali naj pripravimo program? Kaj posvojitelji pričakujejo od tega srečanja? Domnevali smo, da so pričakovanja različna in da je verjetno tudi odnos do populariziranja tega srečanja različen.

Tehtali smo razne predloge in stališča in se končno zedinili, da nam predstavlja izhodišče za organizacijo želja po neformalnem srečanju posvojiteljev, sproščen razgovor med njimi, brez javnega opozarjanja na to srečanje, z zagotovitvijo dovolj strokovnih delavcev, ki bi odgovarjali na konkretna vprašanja staršev. Želeli smo pridobiti nekaj vzgojiteljic, ki bi se ukvarjale z otroki, da bi imeli njihovi starši več možnosti za brezskrben razgovor.

S pomočjo posvojitelja iz Črnomlja smo se odločili za Vinico, kjer je v motelu ob Kolpi dovolj prostora na prostem

in kjer imajo celo nekaj igral (vrtiljak) za otroke. Odločili smo se za zadnjo nedeljo v juniju. To je neposredno po koncu šolskega leta. Motila nas je oddaljenost Bele Krajine, pa smo končno te pomisleke zavrnil, računajoč na lepo vreme, možnost kopanja v Kolpi, dolg dan, verjetnost prevoza z lastnimi avtomobili. Menili smo, da bo v vsakem primeru to vsaj lep izlet v idilično Belo Krajino, v Župančičev rojstni kraj.

Vabilo smo poslali 112 posvojiteljem. 13 posvojiteljev se je opravičilo. Nekateri so bili na dopustu, nekaj se jih je pa opravičilo zaradi oddaljenosti. Prijavilo se je 50 posvojiteljev, toda zadnje dni jih je zaradi bolezni otrok ali drugih zadržkov 8 odpovedalo svojo udeležbo. Ocenjujemo, da se je srečanja udeležilo od 35 - 40 družin z otroki.

Žanimovi je, da so bili med prijavljenimi, posvojitelji različnih poklicev in izobrazbe, z različno starimi otroki, iz vseh predelov Slovenije. To dejstvo je za strokovne delavce na področju posvojitve izredno pomembno, kajti kaže na to, da moremo posvojitelje deliti na dve skupini. Eno sestavljajo tisti posvojitelji, ki ne želijo več nobenega stika s službo, kjer so posvojili otroka. Ziveti hočejo tako kot vse druge družine, brez razlike, ne želijo obiskov, ne čutijo potrebe, da bi sporočali, kako se otrok razvija, skratka, z aktom posvojitve pretrgajo vsak stik s strokovno socialno službo.

Za nas pa je pomembna druga skupina. To so posvojitelji, ki redno poročajo o razvoju otroka, ki se od časa do časa javijo službi, kjer so otroka posvojili, ki želijo obiske na svojem domu in ki so izrekli željo po srečanju z drugimi posvojitelji. Kaj je osnovni razlog, ki deli posvojitelje na dve tako različni skupini, danes lahko le domnevamo. Za strokovnjake je pa to brez dvoma interesantno vprašanje, ki ga bodo morda kdaj tudi natančneje raziskali.

Iz razgovorov s posvojitelji, tako enimi kot drugimi, lahko zaključujem le to, da so posvojitelji iz druge skupine imeli manj pomislekov in manj problemov tudi pri razodetju posvojitve svojemu otroku. Želja po stikih in po obiskih pa je prisotna pogosto tudi zato, da na tak način posvojitelji dokažejo, da so bili vredni zaupanja in da pokažejo, da otroka lepo vzgajajo in negujejo.

Ker pa je posvojitve še vedno nekoliko nenavadno ustvarjanje družine, povzroča tudi radovednost. Posvojitelji želijo srečati tiste, ki so na enak način kot oni postali družina.

Našega vabila na Vinico so bili ti posvojitelji zelo veseli, ker je razvidno iz njihovih pisem, s katerimi so se ali prijavili ali z obžalovanjem zaradi zadržkov opravičili svojo udeležbo. Med njimi so tudi takšni: "Ne moremo verjetni, da ste se na nas res spomnili", "že dolgo sva se veselila takšnega srečanja", "lepo se zahvaljujemo za vaše vabilo, kot tudi za zamisel."

Za srečanje smo pripravili le okvirni program, ker nismo določili časa, ampak smo prepustili prihod in odhod željam in možnostim udeležencev samih. V vabilu smo napisali le, da jih od 9. ure dalje pričakujemo. Predvidevali smo, da bo večina družin okrog 11. ure že na Vinici. Zato je ob tem času nastopila folklorna skupina in orkester iz Vinice, ki so na tak način izrazili dobrodošlico vsem prisotnim. To so organizirali belokranjski posvojitelji.

Iz našega Centra smo se udeležili srečanja trije socialni delavci in psihologinja. Vzgojiteljica, za katero smo se dogovorili na naši skupnosti otroškega varstva, je zadnji dan zaradi hude bolezni sina odpovedala. Nadomestili smo jo s tovarišico, ki je imela izkušnje kot vodič v koloniji.

Strokovni delavci smo prišli na Vinico že ob 8. uri zjutraj, da smo po naših zamislih uredili večja omizja na travniku, izolirano od drugih gostov. Pripravili smo tudi majhno razstavo knjig in revij, ki jih izdaja Naša žena ter Otrok in družina.

Ker smo se odločili, da posebnega javnega obeležja ne bomo dali, tudi mi nismo imeli nobenih oznak. Kako se bomo z udeleženci spoznali? Veliko jih jaz osebno poznam, druge smo pa nagovorili, če smo videli, da je družina z otrokom. Nekaj se jih je javilo upravnici motela.

Prva mamica z otrokom je prišla že ob 8.30 uri. Bila sta iz Maribora in ker nima lastnega avtomobila, sta v Crnomlju prespala. Družina so prihajale od 14 ure, ko so prišli zadnji. Večina je bila na mestu do 11. ure.

Žal nam jo je zagodilo vreme. Že med nastopom folklorne skupine so se začeli zbirati nevihtni oblaki, kmalu nato se je vлил dež. Vsi smo si poiskali streho nad glavo. Prijetno omizje pod vrbami, namenjeno le posvojiteljem, se je razbilo, stiskali smo se med drugimi gosti, skratka, programa nismo mogli razvijati, kot smo želeli. Ker ni bilo videti, da bo dež nehal, so se začeli nekateri poslavljeti, tako, da je le 12 družin vztrajalo do poznega popoldneva. Morda so prav ti starši doživeli tisto, kar so od srečanja pričakovali. Spoznali so se med seboj, pogovarjali so se o svojih otrocih, o problemih, ki nastajajo z rastjo otroka in o

vzgoji otrok.

Med udeleženci so bili posvojitelji najrazličnejših poklicev, z različno starimi otroki (od nekaj mesecev, do 16 let) in iz vseh predelov Slovenije. Med njimi so bili intelektualci, kmetje, obrtniki. Spoznali so se posvojitelji, ki so posvojili dvojčke, vsi smo obdudovali družino, ki je posvojila tri otroke, spoznali so se posvojitelji, katerih otroci so bratci ali polbratci, polsestrice. Posvojiteljica, z Gorenjske, ki je imela s svojim otrokom dosti težav pri vzgoji, je s svojimi dragocenimi izkušnjami veliko pomagala posvojiteljema iz Ljubljane, katerih fantič je zelo živahen in včasih težko vodljiv, Posvojitelja iz Primorske, ki ju je strah povedati otroku, da je posvojen, sta se v razgovoru z drugimi prepričala, da to ni tako težko in usodno kot sta mislila.

Z majhno anonimno anketo smo želeli ugotoviti, če bi se srečanja še udeležili. Zaprošili smo pa tudi za mnenje in pripombe.

Posvojitelji želijo, da bi se srečevali enkrat letno, v maju, juniju ali septembru, vsako leto v drugem kraju, na prostem. Letos je bilo še veliko zadrege, ker se niso poznali med seboj, naslednjič jim bo lažje, ker so prve stike že navezali. Menijo, da jim je izmenjavanje izkušenj v pomoč pri vzgoji. Prišla je tudi mamica iz Maribora, ki nam je napisala, da je po razgovoru z drugimi posvojitelji bolj umirjena in zadovoljna in srečna, da ima otroka. Starša iz Savinjske doline sta pisala, da sta se na srečanje vozila v pričakovanju, nazaj pa z lepimi spomini, ki jih obujata vsak dan. Posvojitelja iz Crnomlja menita, da so takšna srečanja tudi za otroke zelo pomembna. Neka posvojiteljica je predlagala, da naj bi organizirali zakusko, pri kateri bi bili udeleženi tudi starši z večjimi otroci. Neka mamica je dala tudi zelo zanimiv predlog in sicer, da bi naj pred mikrofonom nastopili z recitacijami in pesmimi tudi njihovi otroci, seveda tisti, ki so tako korajžni in sposobni, da bi to zmoгли. Starši naj bi jih na to že vnaprej pripravili.

S prvim srečanjem smo prebili led. Vsako nadaljne srečanje nam bo lažje organizirati, ker iz letošnjega ugotavljam sledeče:

- konec junija ni najprimernejši, ker so v predsezoni starši s predšolskimi otroki na dopustu. Najprimernejši čas bi bil konec maja ali v začetku junija. Predlogi so tudi za september, toda v jeseni je dan že znatno krajši, kar bi povzročalo zgodnje odhode;
- kraj srečanja naj bo približno enako oddaljen od vseh krajev v Sloveniji z možnostjo prihoda z avtobusom ali

vlakom,

- organizira naj se ali skupno kosilo ali piknik, pri katerem bi bili udeleženi posvojitelji sami. Kosilo ne sme biti drago, da ne bi to koga odvrnilo od srečanja. Z vabilom navesti možnost kosila in vnaprej urediti plačilo obenem s prijavo na srečanje. Ne sme pa biti obvezno ! Važna je hitra in dobra postrežba !
- pri kosilu naj organizator predstavi strokovnjake in pripravi primerno zdravico. Strokovni delavci naj nosijo oznake z imeni in poklicem,
- na srečanju obvezno zagotoviti udeležbo vsaj ene vzgojiteljice, ki igra na harmoniko in bi sodelovala pri organizaciji "Pokaži, kaj znaš" za otroke. Vzgojiteljica naj bi ob pomoči starejših otrok usmerjala igre z otroki. Otrokom morajo biti ta srečanja prijetna in kratkočasna,
- srečanja naj se udeleži čim več strokovnih delavcev iz različnih občin, katerih področje dela so posvojitve. Strokovni delavci morajo povezovati starše med seboj in odgovorjati na njihova vprašanja.

Ko se bodo posvojitelji med seboj bolje poznali, bi lahko organizacijo prepustili njim. Mi bi zagotovili le udeležbo strokovnih delavcev in morda vzgojiteljic.

Želja po srečanju in udeležba na njem je dokaz, da se v miselnosti naših posvojiteljev nekaj spreminja. Prišli so iz anonimnosti, sproščeni so in odkritosrčno se o posvojitvi pogovarjajo pred otrokom tudi v širši družbi. Kako drugače kot pred leti, ko so po naših občinah celo svetovali posvojiteljem, da naj pred otrokom skrbno čuvajo resnico o njihovem rojstvu. Ko dostikrat niti sorodniki, prijatelji in sosedje niso vedeli, da je otrok posvojen. Nekega dne pa je resnica prišla na dan in bilo je, kot bi počila bomba.

Zato me je ob prvem takšnem srečanju prav ta odkritost najbolj razveselila. In to med posvojitelji različnih poklicev, različnega ekonomskega in družbenega položaja, različnih let, z različno starimi otroki, iz raznih krajev, od mest do kmečkih predelov.

Vse strokovne delavce, ki bi hoteli pomagati pri organizaciji in se tudi udeležiti ponovnega srečanja prosimo, da pišejo na Center za socialno delo občine Center, Ljubljana, Resljeva 18.

Ela Zupančič

STROKOVNI IZPITI KONČNO POD DOMAČO STREHO

Republiški komite za zdravstveno in socialno varstvo je v septembru sprejel pravilnik o pripravništvu in o strokovnih izpiti strokovnih delavcev, ki delajo na področju socialnega skrbstva. Po tem pravilniku bodo strokovni delavci predvidoma že od 1.1.1978 dalje opravljali strokovne izpite pred posebno komisijo, ki jo bo imenoval Republiški komite za zdravstveno in socialno varstvo.

Vedno velja skrb, ki jo naša samoupravna socialistična družba posveča socialnemu varstvu delovnih ljudi in občanov ima svoj odraz v krepitvi in razvoju socialnega dela kot stroke. Z ustavo iz leta 1974 je celotno področje socialnega varstva prenešeno iz upravnega urejanja na samoupravno organizirane dejavnike. Z nastankom samoupravnih interesnih skupnosti na področju socialnega skrbstva, otroškega varstva, zaposlovanja, pokojninskega in invalidskega zavarovanja, stanovanjskih skupnosti in skupnosti socialnega varstva, se je socialno delo kot stroka "osvobodila" upravnega prizvoka. S tem so metode socialnega dela končno dobile osnovno platformo za samostojen razvoj. Nove razsežnosti pa zahtevajo nove naloge. Najprej so potrebne precejšnje dopolnitve študijskih programov. Izoblikovati in osvojiti bo potrebno nove metode, jih prilagoditi nastalim razmeram, predvsem pa težiti za tem, da se pri uveljavljanju principov svobodne menjave dela ne zanemarijo osnovni principi socialnega dela. V tem sistemu pa so pomemben, če ne odločujoč subjekt ravno ustrezno usposobljeni strokovni delavci.

Vse dokler se je področje socialne varnosti občanov urejalo v upravnih organih družbenopolitičnih skupnosti, je bilo pripravništvo, strokovni izpiti in dopolnilno izobraževanje socialnih in drugih strokovnih delavcev na področju socialnega varstva podrejeno predpisom, ki so veljali za delavce uprave. Pri tem se specifičnostim socialnega dela ni posvečala ustrezna pozornost. Pripravništvo in strokovni izpiti so bili vse preveč obremenjeni z upravnimi opravili. Največ pripomb pa je bilo na delo oziroma usmeritev strokovnih komisij, pred katerimi so strokovni delavci s področja socialnega dela opravljali strokovne izpite.

Nekatere samoupravne interesne skupnosti s področja družbenih dejavnosti so že ob nastanku v svojih ustanovitvenih predpisih uredile tudi vprašanja usposobljenosti strokovnih delavcev. Med njimi so predvsem Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja, socialnega skrbstva in zaposlovanja. Pri tem je treba poudariti, da v skupnostih socialnega skrbstva kljub predpisom ni bilo praktičnih sprememb na tem področju. Zakon o socialnem skrbstvu je že leta 1974 zavežal pristojni republiški upravni organ za socialno varstvo, da izda ustrezen predpis o pripravniški dobi in strokovnih izpitih strokovnih delavcev, ki delajo na področju socialnega skrbstva. Na realizacijo tega določila pa smo morali čakati polna tri leta,

S pravilnikom o pripravništvu in o strokovnih izpitih strokovnih delavcev, ki delajo na področju socialnega skrbstva, bo prišlo pri izvajanju pripravništva in strokovnih izpitov do nekaterih bistvenih sprememb. Čeprav je bil predlog pravilnika izdelan z veliko mero odgovornosti, velja uvodoma zapisati načelno pripombo, da bi o predlogu morala še pred sprejemom razpravljati vsaj nekatera združenja strokovnih delavcev, ki delajo v skupnostih socialnega skrbstva (društvo socialnih delavcev, društva defektologov, društvo psihologov itd.). Neglede na dane pripombe in dosedaj veljavne predpise za to področje je prav, da opozorimo na bistvena določila, ki jih vsebuje ta pravilnik.

V uvodnih določbah je rečeno, da velja ta pravilnik za vse strokovne delavce, ki opravljajo strokovna dela na področju socialnega skrbstva, kot so: socialni delavci, pravniki, pedagogi, psihologi, sociologi, defektologi ipd.

Najprej je v pravilniku urejeno pripravništvo. Pripravništvo opravljajo vsi strokovni delavci po končanem šolanju. Le-to traja praviloma eno leto. Pripravnik je med pripravništvom dolžan delati poln delovni čas. V primeru, če pride med pripravništvom do prekinitve, ki je daljša od 30 dni (bolniški ali ali porodniški dopust, služenje vojaškega roka ipd.) se pripravništvo ustrezno podaljša. Organizacija združenega dela oziroma delovna skupnost, ki sprejme pripravnika, mora v svojem samoupravnem splošnem aktu predpisati ukrepe (sankcije), če njen pripravnik po svoji krivdi ne dela poln delovni čas med pripravništvom, če nepravilno potekata načrt in program pripravništva in če pripravnik ne opravi strokovnega izpita. Pripravniku, ki med opravljanjem pripravništva pokaže

ustrezno znanje se lahko izjemoma dovoli, da opravlja strokovni izpit pred potekom šestih mesecev pripravniške dobe.

O namenu, poteku in programu pripravništva ne bi posebej govorili. Te določbe se bistveno ne razlikujejo od določb v ostalih pravilnikih o pripravništvu. Po končani pripravniški dobi opravlja pripravnik strokovni izpit. Z uspešno opravljenim strokovnim izpitom pa si pridobi pravico do samostojnosti pri delu.

Strokovni delavec - pripravnik, ki se pripravlja za samostojno delo na področju socialnega skrbstva, opravlja strokovni izpit pred izpitno komisijo, ki jo imenuje predsednik Republiškega komiteja za zdravstveno in socialno varstvo. V nadaljevanju pa so v pravilniku določbe o sestavi in delu strokovne komisije.

Posebno zanimive so določbe pravilnika, ki se nanašajo na strokovni izpit. Med drugimi je določeno, da je strokovni izpit usten, da obsega splošni in posebni del ter da se oba dela strokovnega izpita opravljata praviloma istega dne. Program in seznam potrebne literature za pripravo na strokovni izpit pripravi Republiški komitej za zdravstveno in socialno varstvo. Splošni del strokovnega izpita obsega:

- družbenopolitično ureditev SFRJ in SRS;
- družbenoekonomske odnose delavcev v združenem delu, kot jih določa zakon o združenem delu;
- organizacijo socialnega skrbstva;
- splošni upravni postopek in njegovo uporabo v zadevah socialnega skrbstva.

V posebnem delu strokovnega izpita pa mora kandidat poznati področja:

- družinske zakonodaje;
- družbenega varstva otrok;
- usposabljanja otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju ter zaposlovanja odraslih invalidnih oseb;
- obravnavanje mladoletnikov v kazenskem in upravno kazens-

skem pravu in izvrševanju kazenskih sankcij;

- varstvo ostarelih oseb in posebnih skupin prebivalstva.

Iz določb o opravljanju strokovnega izpita naj omenimo le, da se kandidat ocenjuje komisijsko oziroma, da izpitna komisija oceni celoten uspeh kandidata. Kdor ne opravi uspešno celotnega izpita, lahko izpit dvakrat ponavlja. Čas med enim in drugim izpitom pa ne sme biti krajši, kot šest mesecev. Če kandidat ne opravi izpita iz enega ali dveh predmetov, lahko opravlja popravni izpit po preteku enega meseca. Tudi popravni izpit se lahko opravlja največ dvakrat. V nadaljevanju so podane še nekatere omejitve, vendar teh ne bi navajali. O uspešno opravljenem strokovnem izpitu izda strokovna komisija ustrezno potrdilo.

Naslednji del pravilnika govori o postopkih v zvezi s prijavo strokovnega izpita ter nalogah, ki jih ima v zvezi s tem republiški komite za zdravstveno in socialno varstvo. Med drugimi so tu določbe, da kandidat, ki želi opravljati strokovni izpit, vloži prijavo pri organizaciji združenega dela oziroma delovni skupnosti, kjer je v delovnem razmerju. Organizacija pa je dolžna najkasneje v desetih dneh od sprejema prijave le-to posredovati republiškem komiteju za zdravstveno in socialno varstvo. K prijavi pa mora biti priloženo:

- dokaz, da je kandidat končal ustrezno šolo;
- poročilo organizacije združenega dela oziroma delovne skupnosti, kjer dela kandidat, o poteku pripravništva;
- kandidatov dnevnik o pripravništvu, kar pa ne velja za kandidate, ki so po končanem študiju opravili pripravništvo po dosedaj obstoječih predpisih.

Komite na osnovi prijave določi čas in razpored izpitov, pri čemer po možnosti upošteva tudi kandidatove želje.

Za mnoge, že zaposlene strokovne delavce, ki še nimajo opravljenega strokovnega izpita po doslej veljavnih predpisih, bo pomemben predvsem 26. člen pravilnika, ki določa, da bodo morali taki delavci opraviti strokovni izpit po določitih tega pravilnika v roku, ki ga določi njegova organizacija združenega dela ali delovna skupnost s tem, da ta rok ne sme biti krajši od šest mesecev in ne daljši od dveh let po uveljavitvi predpisa. Organizacija pa lahko oprosti opravljanje strokovnega izpita tistega strokovnega

delavca, ki je najmanj deset let samostojno opravljal delo na področju socialnega skrbstva. Podobno velja tudi za strokovnega delavca, ki pride na delo v organizacijo združenega dela ali delovno skupnost, če je pred tem najmanj deset let opravljal podobna dela v drugi organizaciji in je s poiskusnim delom pokazal potrebno znanje in sposobnost za samostojno strokovno delo na področju socialnega skrbstva.

Na kraju je treba opozoriti še na določbe, da velja ta pravilnik tudi za tiste strokovne delavce, ki opravljajo socialno delo v ostalih organizacijah ali delovnih skupnostih, kot so šole, zdravstvene organizacije, organizacije na področju gospodarstva ipd.. Razlika je le v tem, da se vsebina strokovnega izpita za take delavce posebej določi.

Toliko o pravilniku. Ostane nam le še to, da bodočim pripravnikom želimo uspešno opravljanje pripravništva, pri strokovnih izpitih pa čimveč ustreznega znanja.

Vinko Mur

VESTNIK - glasilo delavcev na področju socialnega dela
izdajajo:

- Republiški komite za zdravstveno in socialno varstvo
- Višja šola za socialno delo
- Skupnost služb socialnega varstva
- Skupnost socialnih zavodov Slovenije
- Zveza društev socialnih delavcev Slovenije.

To številko Vestnika je uredil mag. Franci Brinc.

Uredništvo je v Ljubljani, Župančičeva 6, tel. 24-047.

VESTNIK izhaja v 6 številkah na leto. Letna naročnina je
30 din, posamezna številka stane 5 din.

Naročnino vplačajte na račun št. 50100-603-40916.

Prispevki se honorirajo.

Rokopisi se ne vračajo.

Vestnik je po mnenju Republiškega komiteja za kulturo SRS
(štev. 4210-144/77 z dne 7/4-1977) oproščen prometnega
davka.

